

Toplumsal Hareketlerin Örgütlenme Pratikleri: Çanakkale’de Yerel Ekolojik Hareketler^(*)

Organizing Practices of Social Movements: Local Ecological Movements in Çanakkale

Özge Doruk ^(**)
Eyüp Aygün Tayşir ^(***)

Özet

Çoklu örnek olay olarak tasarlanan bu çalışmada toplumsal hareketleri açıklama amacı güden kaynak hareketliliği, politik fırsatlar, çerçeveleme, yeni toplumsal hareketler ve toplumsal hareket ağları kuramları bir arada kullanılmıştır. Son yıllarda, toplumsal hareketlerin bir dalı olan yerel ekolojik hareketlerin sıklıkla görüldüğü Çanakkale ilinde gerçekleştirilen araştırma, Türkiye’de yerel ekolojik hareketlerin neden örgütlendiğini ve başarıya nasıl ulaştıklarını analiz etmektedir. Bu bağlamda araştırma sonuçları, Türkiye’de yerel ekolojik hareketleri, ağırlıklı olarak ekonomik kayıp tehdidi algısının tetiklediğini göstermektedir. Hareketlerin başarıya ulaşmasında yerel yöneticiler (muhtarlar) ve ulusal/uluslararası STK’ların desteğinin önemli olduğu görülmüştür. Öte yandan, yerel ekolojik hareketlere destek sağlamada basın ve sosyal medya da etkin olarak kullanılmaktadır. Son olarak, yerel ekolojik hareketleri başlatan aktörlerin, Türkiye’deki iki kutuplu politik yapıyı stratejik bir şekilde kullanarak hareketlerini başarıya ulaştırmaya çalıştıkları anlaşılmaktadır.

Anahtar kelimeler: Toplumsal hareketler, toplumsal hareket teorileri, yerel ekolojik hareketler, Çanakkale

(*) Bu makale, Özge Doruk’un Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Toplumsal Projeler Yönetim ve Organizasyonu tezli yüksek lisans programında, Eyüp Aygün Tayşir danışmanlığında, 2018 yılında tamamladığı yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

(**) Sorumlu yazar/Corresponding author, Marmara Üniversitesi, SBE, Yüksek Lisans öğrencisi, dorukozge@gmail.com

(***) Marmara Üniversitesi, İşletme Fakültesi, Göztepe Kampüsü, 34180, Kadıköy/İstanbul, eataysir@marmara.edu.tr

Abstract

Designed as a multiple case study, resource mobilization, political opportunities structure, framing, new social movements, and social movement networks theories that aim to explain social movements have been used in an integrative manner in this research. In this study, which has been conducted in Çanakkale, where recently local ecological movements have been observed frequently, it has been analyzed why local ecological movements were organized and how they reached their organizational aims. In this context, results revealed that the perception of economic loss has triggered local ecological movements in Çanakkale. It is also found that the potential success of local ecological movements was related to the support of mukhtars and national/international NGOs. Moreover, press and social media were effectively used for gaining support for movements. Finally, results showed that local ecological movements have strategically used the political polarization of Turkey to get support for their organizations.

Keywords: Social movements, social movement theories, local ecological movements, Çanakkale

Giriş

Bu çalışmanın amacı, Türkiye’de 2000’li yıllarda, bir toplumsal hareket türü olarak yerel ekolojik hareketlerin örgütlenme pratiklerini ilgili kuramlar bağlamında açıklamak şeklinde ifade edilebilir. Çalışmada, bu temel sorudan hareketle, Türkiye’de yerel ekolojik hareketlerin neden ve nasıl örgütlendiği, toplumsal hareketler yazınına ilişkin kuramlar bağlamında araştırmaya konu edilmektedir. Böyle bir sorunun sorulmasının, toplumsal hareketler yazını ve bu bağlamda üretilmiş kuramların sınanması ve bu kuramların açıklayıcılığının geliştirilmesi bakımlarından önemli olduğu ifade edilebilir. Toplumsal hareketler yazını, bu araştırmadaki benzer sorulara yanıt arayan çalışmalarda tek bir kurama odaklanılmasından ziyade, alandaki kuramsal çeşitliliği bir zenginlik olarak değerlendirerek farklı kuramlardan beslenip bütüncül bir analize yönelmenin gerekliliğine vurgu yapmaktadır (Jasper, 2017). Bu nedenle, bu çalışmada da, toplumsal hareketler yazını dâhilinde geliştirilmiş kuramlar, birbirlerinin rakibi ya da alternatifi olarak değil, birbirini tamamlayıcı kuramlar olarak değerlendirilerek bütüncül bir analiz gerçekleştirilmeye çalışılmıştır. Ayrıca, böyle bir çalışmanın, örgütlenme sürecinin çeşitli aşamalarındaki yerel ekolojik hareketlere geçmiş örneklerden öğrenme bağlamında pratik fayda sağlamasının da olası olduğu ifade edilebilir.

Çalışmanın izleyen bölümlerinde, öncelikle toplumsal hareketlerin örgütlenme pratiklerini açıklayan kuramlara ilişkin temel bilgiler sunulacak, neoliberalizmin küreselleşmeyle birlikte yereldeki etkilerine değinilerek toplumsal hareketle-

rin nasıl yerleştiği ve bu esnada ne gibi özgün biçimler alabildiği açıklanacak, bu kuramsal arka plan çerçevesinde gerçekleştirilen ampirik araştırmanın yöntemine ilişkin bilgilere yer verilecek ve nihayet çalışma, bulguların sunumu ve bu bulgulardan hareketle varılan sonuç ile tamamlanacaktır.

Teorik Çerçeve: Toplumsal Hareketler Yazınının Tarihsel Süreçte Evrimi

Charles Tilly (2004), modern anlamda ilk toplumsal hareketlerin, 18. yüzyılda İngiltere’de, siyasetçi John Wilkes’in⁽¹⁾ başlattığı olaylarla ortaya çıktığını öne sürer. Bu modern toplumsal hareketleri cemaat grupları tarafından gerçekleştirilen savunmacı eylemlerden ayıran temel özellikler, daha organize olmaları, öz bilince sahip ve daha kalıcı olmakla birlikte yeni haklar için fırsat arayışında olmaları ve saldırgan eylemlere doğru bir dönüşüm içermeleridir (Tilly, 2008). Bununla birlikte; tanımlanmış rakiplerle çatışmalı ilişkilere girme, yoğun gayri resmî ağlar içerisinde bulunma ve farklı bir kolektif kimliği paylaşma gibi özelliklerden de bahsedilmektedir (Diani & Bison 2004: 282-283).

Gerçekleştikleri dönemlerin koşullarından, bir diğer deyişle, zamansal ve mekânsal bağlamlarından koparılarak ele alınıp anlaşılması mümkün olmayan toplumsal hareketler, 19. yüzyılda sistematik bir şekilde analiz edilmeye başlanmıştır. Lakin ilk dönemde konuya ilgi duyanlar, toplumsal hareketlerin içinden gelen kişiler değil, hareketlerin sözde işlevsizliğini ve tehlikelerini öne çıkaran elitler olmuşlardır (Çetinkaya, 2015; Jasper, 2017). Bu bağlamda, örneğin *Kitleler Psikolojisi* adlı eseriyle toplumsal hareketleri açıklamaya çalışan Gustave Le Bon (1999), kalabalıkların, bireylerin tek başlarına yapmayacakları yıkıcı eylemleri kitle halinde hareket ederek gerçekleştirdiklerini öne sürmüştür. Benzer şekilde Neil Smelser da, 1962’de yayınladığı *Kolektif Davranış Teorisi’nde* toplumsal hareketleri modernleşme ile birlikte ortaya çıkan yapısal değişimlere karşı irrasyonel hareketler olarak tanımlamış ve hareket tabanının fakir ve köksüz insanlardan oluştuğunu savunmuştur.

Kalouche ve Mielants (2008: 221), Küba Devrimi, Çin Kültür Devrimi ve Vietnam Savaşı’nın, 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren toplumsal hareketlere etki eden üç önemli tarihsel olay olduğunu belirtmektedir. Çetinkaya’nın da (2015: 22) belirttiği gibi, 1960’lar ve sonrasında toplumsal hareketler yazınına

(1) Burada ismi zikredilen kişinin, Amerikan başkanlarından Abraham Lincoln’e 14 Nisan 1865’te suikast düzenlenen John Wilkes Booth ile isim benzerliği ötesinde bir ilişkisi olmadığını vurgulamak elzemdir.

katkı sunan kişiler, bu hareketlerin içinden gelen ya da bu hareketlere sempati duyan kişilerdir. Toplumsal hareketler yazınının gelişimini analiz ederken bu gerçeğin farkında olunması elzemdir.

1968'in küresel çaptaki etkisi ve bu dönemde ortaya çıkan toplumsal hareketlerin ses getiriciliği, bu dönemden sonra toplumsal hareketler yazınının da zenginleşmesini beraberinde getirmiştir. Bu bağlamda, 1970'lerde Amerika'da ortaya çıkan kaynak hareketliliği kuramı (*resource mobilization theory*) toplumsal hareketlerin 'nasıl' oluştuğu sorusuna yanıt vermeye çalışmaktadır. Kuram, toplumsal hareketleri örgütlenme, kaynaklar, fırsatlar gibi rasyonel değişkenler üzerinden tanımlar (Cohen, 1999: 113-114). Bu kuram içinde toplumsal hareket örgütleri (THÖ), hedeflerini bir toplumsal hareketin veya karşı çıkışın tercihleri üzerinden belirleyen ve bu hedefleri gerçekleştirmeye girişen biçimsel ya da biçimsel olmayan yapılar olarak tanımlanmaktadır (McCarthy & Zald, 1987: 20; Della Porta & Diani, 2006: 140).

Mayer Zald ve John McCarthy, *Resource Mobilization and Social Movements: A Partial Theory* (1977) adlı çalışmalarında, geleneksel kuramlarla kaynak hareketliliği kuramını karşılaştırarak, kaynak hareketliliği kuramının perspektifini sunmuştur. Bu perspektif, Tablo 1'de özetlenmiştir.

Tablo 1. Geleneksel Kuramlar - Kaynak Hareketliliği Kuramı

	Geleneksel Kuramlar	Kaynak Hareketliliği Kuramı
Destek Alanı	Toplumsal hareket, desteğini mağdurlardan sağlar.	Harekete katılan kitle 'mağdur' olmak zorunda değildir. Hareket bireysel ve örgütsel geniş bir destek tabanı bulabilir.
Strateji ve Taktik	Değişim için pazarlık, ikna ve şiddet kullanılabilir. Karşı hareketle olan önceki ilişkiler ve mevcut ideolojiler taktiksel seçimlerde önemlidir.	THÖ'lerin bazı stratejik görevleri vardır. Destekçi sağlamak, kaynak toplamak, hedef değiştirmek vb. taktikler, örgütler arası rekabet ve işbirliğinden etkilenir.
Toplumla İlişki	Toplum ve kültür tanımlayıcı tarihsel bağlam olarak ele alınır.	Toplum, toplumsal hareket endüstrilerinin kullandığı alt yapıyı sağlar. İletişim medyası, mesleki yapı, toplumsal ağ, kurumsal merkezlere erişim derecesi vb.

Kaynak: McCarthy & Zald, 1977: 1216-1217

Kaynak hareketliliği kuramı, toplumsal hareketlerin anlaşılmasında geleneksel kuramların eksiklerini giderme ve yanlışlarını gösterme bağlamlarında faydalı olsa da kusursuz değildir. Örneğin, Cohen (1999: 118) kaynak hareketliliği kuramını, hareketlerin dinamiğine etki eden kültürel ve yapısal gelişmeleri gözden kaçırmaması, kolektif kimliğin inşa edilmesine yeterli önemi vermemesi gibi nedenlerle eleştirmektedir. Ayrıca, mülksüz toplumsal grupların örgütlenme potansiyellerini dikkate almaması, kuramda bahsedilen kaynakların sınırlı bir kitlenin elinde bulunması da kurama yönelik diğer önemli eleştirilerdendir (Duman, 2017: 117). Kuram, zaman içerisinde bu eleştirileri dikkate almış, toplumsal hareketlerin anlam inşası, kolektif kimlikler, semboller ve bilinç yükseltilmesi alanlarını içerisine alarak açıklarını kapama bağlamında bir gelişim göstermiştir (Çetinkaya, 2015: 40).

Toplumsal hareketleri açıklama amacı güden bir diğer kuram olan politik fırsatlar kuramı (*political opportunity structure*) da, kaynak hareketliliği gibi, bir toplumsal harekete dışarıdan etki eden faktörlere yoğunlaşmıştır. Politik sistem ve sistem araçları, bu faktörlere örnek gösterilebilir (Çetinkaya, 2015: 24-25). Politik fırsatlar kuramı, bir toplumsal hareketin iç dinamiklerini gözetmeden, fırsatları hareket grubunun sahip olduğu varlık ve nüfuzun oluşturduğunu öne sürer. Sidney Tarrow, *Power in Movement, (1994, 1998)* adlı eserinde (akt. Duman, 2017: 120) beş politik fırsattan bahsetmiştir; a) politik çoğulculuk, yeni aktörlerin sürece dâhil olması, b) kurumsal katılım imkânlarının oluşması, c) sosyal kurumsallık içinde ve dışında etkili ittifakların oluşması, d) elit içi bölünme, e) hükümetin talep edilen konularda kamu politikası oluşturabilme ya da baskılama irade ve kapasitesinde azalma.

Toplumsal hareketleri açıklama çabası güden mezkûr kuramların zayıf yönleri olan, “sadece dış faktörlere odaklanma” ve “toplumsal hareketi rasyonel bir sürecin sonucu olarak ele alma” perspektiflerine bir eleştiri olarak ortaya çıkan kuram ise çerçeveleme yaklaşımıdır (*framing/frame analysis*). Toplumdaki bir problemin ortak tanımı ve bu problemi çözmek amacıyla oluşturulan ortak reçete biçiminde tanımlanabilen çerçeveleme yaklaşımına (Goodwin vd. 2001: 6 akt. Martin, 2015: 56) bireyleri kolektif olarak eyleme geçirmek için kullanılan öznel değerler, yargılar, duygular örnek olarak sunulabilir. Çerçeveleme, toplumsal hareket örgütlerinin eylemlerini ve kampanyalarını meşrulaştırmaktadır (Benford & Snow, 2000: 614). Oluşturulan çerçeve, çoğu zaman ideolojilerden kaynaklansa da, çok daha esnek ve kültürel bir zemine de sahiptir (Della Porta & Diani, 2006: 79). Çerçeveleme yaklaşımı, *çerçeve hizalama süreçleri* kavramsallaştırılmasıyla dört

başlık altında açıklanmaktadır (Snow vd. 1986: 467-476). Benzer ilgi ve hedeflere sahip örgütlü ve aktif olmayan gruplarla irtibata geçme, *köprü kurmadır* (frame bridging). *Genişletme* (frame amplification) ise aynı amaç doğrultusunda hareket edilmese de farklı toplumsal hareketlerin birbirini destekleme sürecidir. Daha geniş bir kesime hitap etmek ve hedef kitleyi büyütmek adına temel fikirlerin genişletilmesi *çoğaltmadır* (extension). Son olarak *dönüşüm* (frame transformation) ise bir hareketin hedeflerini tamamen değiştirmesidir.

Buraya kadar zikredilen yapısal kuramların ‘nasıl’ sorusu ile anlamaya çalıştıkları toplumsal hareketler, yeni toplumsal hareketler teorisyenleri tarafından kimlik, norm, değer gibi kavramlarla birlikte ‘neden’ sorusu üzerinden açıklanmaya çalışılır. Kültür ve kolektif kimlik, yeni toplumsal hareketler kuramının temel yapı taşlarındandır. Swidler (1986: 277) kültürü, eylemcilerin kullanabilecekleri bir alet kutusuna benzetmekte, Jasper ise (2002: 92-95) hem bireyler hem de kurumsallaşmış simgeler arasında kurulan bir bağ olarak görmektedir. Kolektif kimlik ise, modern toplumdaki etkileşim sorunlarının yol açtığı bir “arayış” olarak tanımlanmaktadır (Klapp, 1969 akt. Johnston, Larana & Gusfield, 1999: 139). Bu kimlik arayışı, bir hareketlilik sürecinin oluşması ve bu süreçte oluşan sosyal gruba ait olma hissi ile bir araya gelen kültürel ve sembolik olgular etrafında yoğunlaşma isteğiyle açıklanabilir (Melucci, 1980: 218). Dolayısıyla, birey aidiyet hissedebileceği bir kimlik ararken kolektif eylem de bünyesindeki kişilerin aidiyetine ihtiyaç duymaktadır. Burada kurulan ‘biz’ tanımlanan ‘ötekine’ karşı hareketin bir stratejisidir. Toplumsal hareketin değişen dinamikleri ile birlikte kimlik de tekrar ve tekrar tanımlanabilir (Fantasia 1988; Hirsch 1990; Melucci 1995; Bernstein 1994; Goodwin vd. 2001; Drury vd. 2003 akt. Della Porta & Diani, 2006: 93).

Sosyal bilimler alanındaki pek çok kavramsal tartışmada görüldüğü gibi, toplumsal hareketler çalışmaları da zaman içerisinde toplumsal hareketleri tekil yaklaşımlarla açıklamak yerine, mevcut çabaları entegre eden daha bütüncül yaklaşımlara yönelmiştir. Bu bağlamda ilk çalışmalardan biri, politik fırsatlar, mobilize edici yapılar ve çerçeveleme analizini sentezleyen, McAdam, McCarthy ve Zald (1996)’ın kaleme aldığı *Comparative Perspectives on Social Movement* adlı eserdir (Duman, 2017: 126). Keza Jasper da (2017: 54-60) tüm bu kuramları kıyaslamak ya da ayrı ayrı değerlendirmek yerine bir arada değerlendirmekten bahseder. Kaynaklar, fırsatlar, politika, medya, duygular, modern şehirler gibi mekanizmalar bir arada değerlendirildiğinde, toplumsal hareketleri daha kapsamlı bir biçimde anlamamız mümkün olabilir.

Toplumsal hareketler yazını, bir yandan kuramsal çeşitliliği bir çatı kuram etrafında birleştirmeye gayret ederken bir yandan da yeni yaklaşımlar ortaya çıkmaya devam etmiştir. Bu kavramların en önemlilerinden biri, toplumsal hareket ağları kavramıdır (*Social Movements Networks*). Ağ kavramı bir harekete sempati duyan ya da onun içinde mobilize olmuş bireyler arasındaki bağlar; örgütler arası bağlantılar; eylemcilerin çeşitli üyelikler aracılığıyla, üyelerin de kendi aralarında yarattığı, örgütler arasında kurulan biçimsel olmayan bağlar olarak tanımlanmaktadır (Jasper, 2002: 108; Diani, 1995: 5).

Neoliberalizm ve Yerel Ekolojik Hareketlere Etkisi

1970’li yıllarda küresel bir biçimde yeni bir boyut kazanmaya başlayan neoliberalizm, pek çok alanı olduğu gibi toplumsal hareketleri de etkilemiştir. 1970’lerde neoliberal politikaların küreselleştirilmesine yönelik çabalar başarılı oldukça bu politikaların yarattığı olumsuzluklara karşı yükselen bir ses olarak toplumsal hareketler de kendilerini yeniden üretmiştir. Harvey’in (2015: 41) “her şeyin finansallaşması” olarak tanımladığı neoliberalleşme de doğayı bir meta olarak görmeye başlamıştır. Bu gelişmeye paralel olarak, özellikle ekolojik toplumsal hareketlerin hem örgütlenme pratiklerinde hem de mücadele alanlarında birtakım değişimler gözlemlenmeye başlanmıştır. Artan ekolojik sorunlara karşı ekolojik hareketler, yerelden küresele geniş bir ağ içinde ve değişik örgütsel formlarda var olmaya başlamışlardır. Dolayısıyla, toplumsal hareketleri açıklamaya yönelik kuramlarla eşzamanlı olarak ortaya çıkan ekolojik hareketler, neoliberal politikaların doğayı bir meta olarak değerlendirmesi ile birlikte tüm dünyada ivme kazanarak yükselişe geçmiştir. Bu bağlamda, ekolojik hareketler sadece küreselleşmekle kalmamış, bir yandan da yerel bölgelerde gerçekleşen ekolojik tahribatlar doğrultusunda yerleşmiştir. İzleyen bölümde bu durumun Türkiye’deki yansımaları özetlenmektedir.

Ekolojik Toplumsal Hareketlerde Türkiye Perspektifi

1970’li yıllarda Bretton Woods sisteminin sürdürülemezliğinin anlaşılması ve yerini Washington Consensus’e bırakmasıyla Türkiye de yeni küresel iktisadi düzen içerisinde kendisine uygun görülen role adapte olma çabası içerisine girmiştir (Pamuk, 2019). Bu bağlamda Türkiye, ekonomisini ithal ikameci sanayi politikalarından küresel ekonomi ile görece entegre ve neoliberal iktisat politikalarının hâkim olduğu bir yapıya doğru değiştirmiştir. Bu değişime paralel olarak doğanın metalaştırılması (maden arama, tarımın ticarileşmesi, turizm için doğanın talanı

vb.) Türkiye’de doğa ve çevre konulu sorunların artmasına yol açmıştır. Bu değişim, yerelde yaşayan insanların doğa ile o güne kadar kurmuş oldukları ilişki biçimlerini de (örn. üretim ilişkisi) değiştirmelerini talep etmiştir. Yaşanan bu gelişmelere bir itiraz olarak çevre sorunları politikleştirilmiş ve sorunların halka mal edilmesi süreci de başlamıştır (Atauz, 2000; Keleş, 2015; Akyüz, 2018). Bunun mümkün kılınmasında, Türkiye’de 1980 sonrası dönemde gelişmeye başlayan sivil toplum kuruluşları (STK’lar) önemli roller üstlenmiştir. Uluslararası kurumlar ile yapılan toplantılar ve uluslararası STK’lar ile yapılan işbirlikleri, yereldeki ekolojik sorunları küreselle eklemlendirmiştir (Adem, 2005: 80-81).

Türkiye’de ekoloji hareketlerinin yoğun olarak enerji, madencilik, ulaşım ve turizm alanları ile (Şahin, 2010: 8-14; Özen, 2018, 183) ilgili olmasında neoliberal politikaların arazi kullanım amaçlarını değiştirmesi etkilidir. 1980’lerde başlayan bu süreç 2000’li yıllar ile birlikte yoğunlaşarak devam etmektedir. Doğanın özelleştirilmesi, ticarileştirilmesi, kuralsızlaştırılması yönünde pek çok kurumsal düzenleme ve kanuni değişiklik yapılmıştır (Çoban, Özlüer & Erensü, 2015: 400-401). Sermayenin serbest ve kuralsız hareket etme arzusu burada devreye girmektedir. Sermaye, mevcut çevresel düzenlemeler, yasal tedbirler ve kurallar ile mümkün olduğunca az karşılaşmak ister. Bu durumlar karşısında sermaye eylemsizliği savunur ya da olabilecek müdahalelerin yine piyasa mekanizmalarıyla -vergi, teşvikler gibi- çözümünü arzular (Harvey, 2015: 74-75). 2000’li yıllarda pek çok ekoloji hareketi, bu bağlamda mevzuat değişiklikleri, çevresel etki değerlendirme (ÇED) ihlalleri gibi hukuki süreçlerle de mücadele etmek zorunda kalmaya başlamıştır. Özetlenen bu gelişmeler, Türkiye’de toplumsal hareketler ve yerel ekolojik hareketler yazınına da yansımıştır. Son dönemde, Türkiye’deki yerel ekolojik hareketleri değerlendiren bir çalışma olarak, Erensü vd. (2016)’nin *İşyanın ve Umudun Dip Dalgası isimli çalışması* ve Özen’in (2011) Artvin ve Uşak’taki yerel ekolojik hareketler üzerine karşılaştırmalı analizi anılabilir.

Görüldüğü üzere, son derece dinamik bir alan olan toplumsal hareketler yazınının, yaşanan toplumsal değişim ve gelişmelere paralel olarak her daim araştırmaya konu edilmesi ilgili yazının güncelliğini koruması açısından zaruridir. Bu bağlamda biz de, toplumsal hareketleri açıklamaya yönelik olarak geliştirilmiş kuramların, Türkiye özelindeki yerel ekolojik hareketlerin güncel örgütlenme pratiklerini ne ölçüde açıklayabildiğini ampirik bir araştırma yoluyla incelemeyi gerekli görmekteyiz. Böyle bir girişim, mevcut kuramların entegrasyonu çabalarına bir katkı sunabileceği gibi, yerelde gözlemlenen özgün bulgulardan hareketle ilgili kuramların açıklayıcılığını da artırabilecektir. İzleyen bölümde, bu saikler-

den hareketle gerçekleştirilen ampirik araştırmanın yöntemine ilişkin bilgilere yer verilmektedir.

Yöntem

Türkiye’de yerel ekolojik hareketlerin örgütlenme pratiklerini derinlemesine analiz edip yorumlamak ve bu şekilde elde edilen bilgiyi toplumsal hareketler yazını ile ilişkilendirerek kuramsal fayda sağlamak amacı güden bu çalışmada çoklu örnek olay yöntemi kullanılmıştır. Bu yöntemin tercih edilme nedeni, çoklu örnek olay incelemelerinin, incelenen örneğin nasıl çalıştığını ya da işlev gördüğünü etkili bir şekilde anlamamıza imkân sağlayan, belirli bir kişi, grup ya da olay hakkında derinlemesine bilgi edinme imkânı sunan bir yöntem (Berg & Lune, 2015; 355) olmasıdır. Toplumsal hareketler gibi biçimsel olmayan yanı ağır basan yapıların anlaşılabilmesi için, araştırmacının olayı derinlemesine analizi bir gerekliliktir. Gözlenen örüntülerin birden çok örnekte benzer şekilde ortaya çıkıp çıkmadığını anlamak, bir diğer deyişle, kuramsal olarak öne sürülen argümanların ve kavramlar arası ilişki ağlarının birden fazla örnekte aynı şekilde çalışıp çalışmadığını görebilmek amacıyla örnek olaylar çoklu olarak da dizayn edilmektedirler (Yin: 2003). Benzer bir saikle, bu araştırmada da çoklu örnek olay yöntemi tercih edilmiş, aynı coğrafyada örgütlenen yerel ekolojik hareketlerin örgütlenme pratikleri arasında bir örüntü olup olmadığı anlaşılmaya çalışılmıştır. Elbette, farklı örneklerden gelen ve tutarlı bir biçimde benzeşen örnekler bu tip araştırmalarda geçerlilik ve güvenilirliğin tesisi için de gereklidir (Johnston vd. 1999).

Araştırmada, Çanakkale ilinde gerçekleşen ve mücadele alanları farklılık gösteren dört farklı ekolojik hareket incelenmiştir. Bu dört ekolojik hareketin her biri, araştırmanın temel amacına uygunluk bağlamında ortak noktalar içermektedir. Çanakkale ilinin araştırmada tercih edilme nedeni, çalışmaya başlanan tarihten kısa bir süre önce bölgede pek çok yerel ekolojik hareketin ulusal ve uluslararası ölçekte ses getiren direnişlere imza atmasıdır.

Araştırmada veriler yarı yapılandırılmış mülakat, doğrudan ve dolaylı katılımlı gözlem ve ikincil veri olarak doküman analizi yöntemleri kullanılarak toplanmıştır. Makalenin sorumlu yazarı, Çanakkale’de iki ay süreyle bulunarak, toplumsal hareketleri yerinde gözlemlemiş, yerel aktörlerle ve örnek olay olarak seçilen toplumsal hareket örgütleriyle, ulusal ve uluslararası sivil toplum kuruluşlarıyla, farklı meslek gruplarından hareket aktörleriyle yarı yapılandırılmış

mülakatlar gerçekleştirmiştir. Hareketin içerisindeki aktörleri en iyi birbirlerinin tanıyacağı varsayımı ile görüşmecilere kartopu yöntemi ile ulaşılmıştır.

Diğer yandan, araştırmada doküman analizi de yapılmıştır. Bu bağlamda, baskı sayısı bir kıstas olarak alınıp yerel ve ulusal gazetelerde haber taraması yapılmıştır. Ayrıca, hareket aktörlerinin süreç ile ilgili olarak paylaştıkları kişisel, hukuki, kurumsal arşivler; toplumsal hareket örgütlerinin internet hesapları, gerçekleştirilmek istenen projelerin internet hesapları ve hareket sürecinde sosyal medyada yürütülen kampanyalar da, doküman analizi kapsamında incelenmiştir. Araştırma süresince doğrudan ve dolaylı gözlemler de yapılmıştır. Bu bağlamda saha ziyaretleri gerçekleştirilmiş ve yereldeki aktörlerle kayıt dışı görüşmeler yürütülmüştür. İzleyen bölümde örnek olay analizleri sonucunda ulaşılan bulgular aktarılmaktadır.

Bulgular

Örnek Olay 1: Karadağ Hareketi

27.09.2012 tarihinde Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı Maden İşleri Genel Müdürlüğü tarafından ESAN Eczacıbaşı Endüstriyel Hammaddeler San. ve Tic. A.Ş.'ye, Çanakkale İli Çan İlçesi'nin Karadağ Köyü civarındaki orman arazisi için maden arama ruhsatı verilmiştir. 30.10.2019 tarihine kadar geçerli olacak bu arama ruhsatıyla, yerel halk tarafından ortaklaşa kullanılan kamusal bir alanın kullanım inisiyatifi mezkûr maden şirketine devredilmiştir. Ruhsat sahasında 21.07.2014 tarihinde sondaj arama çalışmalarına başlanacağı belirtilmiştir. Toplam otuz altı adet sondaj alanının yirmi sekizi Karadağ Köyü'nün sınırları içerisinde. Bahsi geçen sondaj alanlarının köyün su havzasının bulunduğu ve köylünün hayvancılık yaptığı yerde olması, o güne kadar bir maliki olmayan ve köylünün serbestçe yararlandığı müşterek kaynağın tehdit edildiği zannı köy halkının paniğe kapılmasına yol açmıştır (Hahnel, 2014: 84). Sularının zehirleneceğini, hayvancılık yaptıkları meranın yok olacağını ifade eden Karadağlılar, köylerinden 'göç etmek' zorunda kalacaklarını öngörmüşlerdir. Bu öngörü, kolektif bir tepkiye dönüşmüş ve Karadağlılar direnişe başlamışlardır. Karadağ Direnişi, 12.12.2014 tarihinde sondaj makinelerinin bölgeden sökülüp götürülmesine kadar aktif bir şekilde devam etmiştir.

Karadağ Hareketi'nin Örgütlenme Yapısı ve Kaynak Hareketliliği

Karadağ Hareketi bir taban örgütlenmesine dayanmaktadır. Köylülerin bir aktö-

rün etrafında örgütlenmesi ile başlayan ve akabinde geniş bir toplumsal ağ içerisinde varlığını sürdüren bu hareketin örgütlenme yapısını anlamak için öncelikle hareketin başlangıç sürecine bakılmalıdır.

Hareketin başat aktörlerinden M.Ö. köylülerin örgütlenme sürecine dâhil olmasını ‘güven’ duygusu üzerinden açıklamıştır. Bir diğer deyişle, yerel halkın güvendiği bir aktörün muhalif tutumu, o aktör üzerinden ve onun çevresinde bir örgütlenme meydana gelmesine neden olmuştur. Güven, örgütlenme bağının kurulmasında ve güçlenmesinde önemli bir itici güçtür. Jasper’ın (2002: 180) ‘Anlaştığımız kişilere güvenir ve güvendiğimiz kişilerle anlaşırız’ ifadesi de güvene dayalı iknanın önemini vurgulamaktadır:

“Yani köylü bu yönüyle benim samimiyetimi görüyor. Ben yazları köyde oturuyorum. Kışın Çanakkale’de oturuyorum. Ben madencilere karşı çıkıyorum. Köylüler şöyle düşünüyorlar önce, bu adamın çıkarı ne, her şey çıkar ve seni sınıyorlar önce ne zaman senin çıkarın olmadığını, köylülerden doğadan çevreden başka bir çıkarın olmadığını gördüğü zaman yanında yer alırlar. Tabii sınıdıktan sonra...” (Y/B 3)

“...Ama köylü ona inanıyor. Aktör orada çok güçlü, ciddi ve samimi... Yani aktör yalan söylememiş, aktör o insanlara kelek atmamış, aktör her cenazelerinde oradaymış, her başları sıkıştığında her sevinçlerinde yanlarındaymış. Kentte yaşamasına rağmen her fırsatta yanlarına gitmiş...” (Y/B 6)

Bir köy ile başlayan yerel ekolojik hareket, diğer köylerin katılımı ile genişlemiştir. Bu genişlemede yerel basın aracılığıyla oluşturulan ‘ortak tehdit’ algısının etkisi dikkat çekmektedir:

“Bugün Karadağ’da; Kocayayla, Dondurma, Bahadırlı, Ahmetler, Doğançılar sırada” (Çanakkale Olay: 1.08.2014).

Bu şekilde başlayan örgütlenme sürecinin yaygınlık kazanıp genişlemesinde ise yine bölgede resmî bir konumu da haiz muhtarların aldığı tutum etkili olmuştur. Muhtarlar, hareketlilik içerisinde bir köprü, kolaylaştırıcı, güven unsuru gibi roller üstlenerek örgütlülüğün genişlemesine ve kalıcılığına hizmet etmişlerdir. Bu bağlamda, Kocayayla köyü muhtarının yerel gazeteğe yansıyan şu ifadesi örnek verilebilir:

“...köy muhtarı olarak maden şirketinin çayını içmedim.” (Çanakkale Olay: 4.9.2014)

Karadağ Hareketi'nin örgütlenme sürecinde öne çıkan aktörlerin bulunduğu görülmektedir. Bununla birlikte, hareketin tabana yayılarak örgütlenmesi ve hareketin bir liderinin bulunmaması hareketin sürdürülebilirliği açısından önemli olmuştur. Tekil bir aktörün lider olması durumunda bu liderin bir şekilde süreç dışına çıkarılması, saf değiştirmesinin sağlanması vb. girişimlerle sekteye uğraması muhtemel örgütlenme, lidersiz, lakin ortak bir hedef doğrultusunda örgütlenerek bu tehdidi elimine etmiş gözükmektedir.

Kuramsal arka planda da belirtildiği üzere, THÖ'lerin örgütlenmesinde ve amaçlarına ulaşabilmesinde STK'lardan aldıkları destek yadsınamaz. Bu bağlamda, Karadağ Hareketi'ndeki en etkin STK, Çanakkale Çevre Platformu (ÇEP)'dur. ÇEP, içerisinde barındırdığı farklı meslek gruplarına mensup aktörlerle hareket için önemli bir insan kaynağı sağlamıştır. Bu insan kaynağı sayesinde medya kanallarına ulaşılabilmiş, politik aktörler sürece dâhil edilmiş ve yerel/ulusal ölçekte hareketin görünürlüğü artmıştır.

Yerel halk, maddi kaynakları kendi örgütlenmeleri içerisinde tamamlamıştır. Köy kahvehanesi, köy parkı; toplantılar, buluşmalar ve gösteriler için sıklıkla kullanılmıştır. Karadağ köylüleri, köy içi birlik beraberliğin devamlılığının sağlanması ve örgütlenme yapısının korunması için birtakım önlemlere ve yaptırımlara da yönelmişlerdir. Bu bağlamda, köy kooperatifinin aldığı kararlar örgütlenmenin disiplinini yansıtmaktadır:

“(...) Bilindiği gibi köy hudutlarımız içinde maden şirketi tarafından çalışma yapılmaktadır. Yapılan bu çalışmaların sularımıza, tarım arazilerimize ve hayvancılığımıza zarar vereceği değerlendirilmektedir. Kooperatif üyelerimizden, köyümüze zarar verecek bu maden çalışmalarının içinde aktif olarak bulunacak olan üyelerin kooperatif üyeliklerinin düşürülmesi için ilk genel kurulda gündeme madde ilave edilecektir. Genel kurulu müteakip kooperatif üyeliğinden çıkartılan üyelere süt alım hizmeti dâhil hiçbir hizmet verilmeyecektir.” (Çanakkale Olay, 25.08.2014)

Karadağ Hareketi'nin örgütlenmesinde ve hareketin yerel basında yer bulmasında, yerel halktan kadınların harekete aktif katılımlarının da önemli etkisi olmuştur. Bu etki, özellikle direnişin medyada ön plana çıkmasında ve Yırca, Gülpınar gibi diğer yerel hareketlerle temasa geçmesinde görülmüştür:

“Çan'ın Karadağ Köyü'nde çalışmaları süren maden şirketine karşı mücadeleye giderek büyüyor. Farklı eylem tarzı ile herkesin dikkatini ve ilgisini

çeken Karadağ’da kadınlar da mücadelenin içinde yerlerini aldılar...” (Çanakkale Olay: 06.08.2014)

Hareketin örgütlenme pratiklerine kaynak hareketliliği kuramı perspektifinden bakıldığında, güçlü bir THÖ etkisi olduğu söylenememektedir. Aynı zamanda “kaynak” olgusu da hareket sürecinde etkin bir araç olarak yer almamıştır. Yerel taban hareketinin hiçbir üyesi, herhangi bir hareket örgütüne üye olmamıştır. Bu bağlamda sadece bir hareket temsiliyeti söz konusudur. Bununla beraber toplumsal hareket ağının genişliği ve dinamik yapısı, direnişin sesinin medya araçlarında ve politik düzlemde duyurulmasında etkili olmuştur.

Karadağ Hareketi’nin Politik Olanakları ve Hareket Repertuarı

Karadağ Hareketinin bir tarafı olan ve bölgede faaliyet göstermesi yerel halk tarafından itirazla karşılanan şirketin en önemli politik olanakları, hükümetin neoliberal iktisat politikalarından hareketle oluşan zemin içerisinde faaliyet göstermesidir. Yerel halk ise, örgütlenme yapısı ve eylem stratejisi yardımıyla politik fırsatlar yaratmış ve bunları eylem repertuarına yansıtmıştır.

Karadağ Hareketi, Madencilik Yasasındaki içme ve kullanma sularının madencilik faaliyetlerinden zarar görmemesi için öne sürülen koşullara ilişkin son değişikliklere dayanarak (Keleş, 2015: 57), sondaj alanındaki su kaynaklarının köyün su kaynakları olarak tescillenmesi ve maden arama izninin iptal edilmesini amaçlamıştır. 22.09.2014 tarihinde Çanakkale İl İdare Mahkemesine dava açan yerel halk, lehlerine sonuçlanabilecek başka yasal fırsatları da devreye sokmuştur. Köy muhtarlığı; Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü’ne, Çanakkale Valiliği Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü’ne ruhsat alanının kültürel sit alanı olup olmadığına, bölgedeki endemik türlerin keşfine yönelik dilekçeler göndererek yasal zemini politik bir araç olarak kullanmıştır. Bu girişimlerle yetinmeyen Karadağ Hareketi, ülkenin siyasi alanındaki çekişmelerden beslenmek suretiyle ana muhalefeti mücadelesine ortak etme girişiminde bulunmuş ve bu çabalar sonucu 25.07.2014 tarihinde ana muhalefet partisi milletvekili Ali Sarıbaş, TBMM’de köyün mücadelesi ile ilgili bir basın açıklaması yapmıştır. Politik aktörlerin Karadağ Hareketi’ne düzenli katılımı bu olayın akabinde gerçekleşmiştir. Sonrasında, yaklaşmakta olan Cumhurbaşkanlığı seçimleri de Karadağ Hareketi tarafından politik bir fırsata dönüştürülerek kullanılmıştır:

“Buluşmada ayı zamanda Çanakkale’deki çevre mücadelesi içinde bir ilk de yaşandı. Çanakkale İl Genel Meclisinin üç parti temsilcisi de oradaydı.” (Dermenci: 6.08.2014)

“..köylülere, CHP Çanakale Milletvekili Ali Sarıbaş, İl Genel Meclisi MHP Grup Başkanvekili Cahit Özer, CHP’li İl Genel Meclis Üyesi Hasan Gürbüz, CHP’li Bülent Öz, Çevre Platformu Dönem Sözcüleri Nihat Gülhan ve Filiz Tekin de destek verdi.” (Çanakale Olay: 16.8.2014)

“Karadağlıların Sandık Ayarı ...Çan’ın Karadağ köyü sakinleri, cumhurbaşkanlığında seçim sandığına ayar çekti. Köylerinin merasında yapılan altın madeni çalışmalarına karşı direnişleri ile gündeme gelen Çan’ın Karadağ köyündeki seçim sonuçları da dikkat çekici.” (Çanakale Olay: 12.8.2014)

Karadağ Hareketi’nin Çerçevenmesi ve Kolektif Kimlik

Mekânın, zamanın ve toplumsal rollerin bir birleşimi, kültürel bağları biçimlendirerek kolektif kimliğin oluşumunda etkili olabilmektedir (Fishmen 1972: 39 akt. Jasper, 2002: 155). Karadağ Hareketi’nin kolektif kimliğinin oluşmasında da, köylülerin hissettiği tehdit algısının yanı sıra kültürel bağlar önemli rol oynamıştır. Mekân aidiyeti bu bağlamda ön plana çıkan unsurdur. Bir yere aidiyet hissi ile birlikte savunmacı bir refleksin gelişmesi ve mekânı kaybetmenin sonucunda ortaya çıkan acı hissi, çok eski dönemlere dayanmaktadır (Kafadar, 2017). Mekân, anlamı tarihsel ve toplumsal olarak inşa edilen bir yapı olduğu gibi, toplumsal anlam ve pratikler de mekânsal olarak kurulmaktadır (Edward Soja, 77 akt. Özen, 2011: 175). Karadağ Hareketi’nde yerel halkın örgütlenerek direnmesi, köyün tam da bu bağlamdaki tarihsel birikimi ile ilişkilidir:

“Kadının biri çıktı bir gün. Bana şey dedi M., M., bizi bu köyden göç ettirecekler de bizim bu mezarlıkta ölülerimiz ne olacak M. dedi. Ona o an da ne dediğimi hiç bilmiyorum... Bunu ben daha çok 1914 Bulgaristan’dan gelmiş olmamıza bağlıyorum, göç öyküleriyle büyüdük. 1914’te Mayıs sonunda gelmişler ve ağustos sanıyorum Birinci Dünya savaşı çıkmış, seferberlik zamanı Karadağ’da yetmiş tane genç savaşa gitmiş, dönmemiş. Yedi kişi dönmüş falan. Açlık, sefalet, dulluk... Daha sonra ben bu mücadeleyi, köyüne toprağına topyekûn sahip çıkmasını bunlara bağladım.” (Y/B 3)

“...Daha önce dediğim gibi Karadağlıların Bulgaristan göçmeni olup, yeni topraklarında çok çileler çekmesi önemli. Asıl mücadelenin nedeni oydu bence...” (Y/B 3)

“Hani galiba en büyük motivelerinin nedeni, topraklarını korumak zorundalar, biz buraya aidiz. Bizim dedelerimiz burada gömülü, benim çocuğum da burada yaşayacak motivesi...” (Y/B 2)

Karadağ Hareketi’nin eylem pratikleri incelendiğinde, kolektif kimliğin kültürel sembollerle pekiştirildiği gözlemlenmektedir. Örneğin, sondaj alanında gerçekleştirilen yürüyüş bir cenaze töreni biçiminde hazırlanmıştır. Yitirilen asla geri gelmeyeceğine vurgu yapmak gibi sembolik anlamları haiz bu eylemde köylüler, köylerinin kaybını dini bir ritüel üzerinden vurgulamışlardır. Eylem boyunca seslendirilen tekbirler, dualar, beddualar bu dini ritüelin bir parçası olmuştur. Denilebilir ki hareketin stratejisi, kültürün eyleme dökülmüş halidir. Sembollerin bu bağlamda kültürün taşıyıcısı rolünü üstlendiği ifade edilebilir. Örneğin, eylemler esnasında tüm kadınların beyaz tülbent taktığı ve bunun birlik beraberliklerinin sembolü olduğu ifade edilmiştir (Y/B 2). Hareket dinamiklerinin belirtildiği şu sözler ‘anlamı’ özetler niteliktedir:

“Bu meseleyi barış içinde çözecek, mücadelemizi kendi kültürümüzle, manilerimizle, türkülerimizle vereceğiz. Onlara hem karşı çıkacağız, hem de direnirken eğleneceğiz. Bu sürede ev işlerini, yemekleri erkekler yapsın, kadınlar bu mücadeleyi kazanacak.” (Y/B 3)

Direnış sürecinde köy parkında açılan fotoğraf sergisi, köyün kendi geçmişı ve yaşam alanıyla bağ kurmasını sağlamıştır. Çocuk, yaşlı, hayvan ve manzara fotoğraflarının akabinde sondaj alanının fotoğraflarının yerleştirilmesi ise kişileri ‘tehdit’ hissiyle yüzleştirmiştir. Kolektif kimlik ve kültür, örgütlenmenin iç dinamikleri açısından son derece önemlidir. Direnişin meşruluğunu topluma kabul ettirme adına inşa edilen söylem ise, hareketin çerçevesini çizmektedir (della Porta & Piazza, 2008: 58; Uncu, 2012: 163). Bu noktada Karadağ Hareketi, küresel çevre hareketinden ziyade yerel ekolojik hareketleri açıklamak için sıklıkla kullanılan “arka bahçemde olmaz” (*not in my backyard*) söylemine dayandırılmıştır. Yaşam alanına yönelik tehdit algısı, “arka bahçemde olmaz” çerçevesinin sınırlarını keskinleştirmektedir. Bu bağlamda ortaya çıkan hoşnutsuzluk, Martinez-Alier’in (2002) “*fakirin çevreciliği*” (*environmentalism of poor*) olarak adlandırdığı çerçevelmeyi harekete dâhil etmiştir.

Örnek Olay 2: Çırpılar Hareketi

Çanakkale’nin Yenice İlçesi’nde Çırpılar Köyü yakınlarında Taşyapı-Taşzemin İnşaat Madencilik Enerji Üretim San. ve Tic. A.Ş tarafından Çırpılar Termik Santrali, Kül Depolama Sahası, Kömür İşletme ile Kıрма Eleme Tesisi projesinin tesis edilmesi ve işletilmesi planlanmıştır. İnsan sağlığına olası olumsuz etkisinin yanı sıra, santralin yoğun tarım faaliyetlerinin yapıldığı Agonya Ovasında

inşa edilecek olması yerel halkı geçim kaynakları konusunda endişelendirmiştir. Taşyapı-Taşzemin Şirketi, 4.02.2014 tarihinde proje başvurusunda bulunmuştur. 25.06.2015 tarihinde Çırpılar Köyünde yapılması planlanan ilk ÇED toplantısı sonrasında Çırpılar hareketi başlamıştır.

Çırpılar Hareketi'nin Örgütlenme Yapısı ve Kaynak Hareketliliği

Karadağ Hareketi'ne benzer biçimde, Çırpılar Hareketi'nin örgütlenme sürecinde de muhtarların etkili olduğu anlaşılmıştır. Termik santralin proje alanı olan Agonya Ovası bölgesindeki köylerin muhtarları, hareketin örgütlenmesinde aktif rol almış, lakin eylem süreci içerisinde ön planda olmamayı tercih etmişlerdir. Karadağ Hareketi'ne benzer şekilde, Çırpılar Hareketi de tabana dayalı bir örgütlenme sistemine sahiptir. Çırpılar Hareketi'nin örgütlenmesinin öne çıkan aktörleri Kayatepe (Engeci) Köyü Eski Muhtarı H.S. ve kızı F.S.'dir. Bu kişiler, ÇED toplantısı akabinde ovadaki köyleri tek tek ziyaret etmiş, termik santrale karşı destek toplamaya çalışmışlardır. Çırpılar Hareketi'nin tabana dayalı örgütlenmesi, Agonya Ovasındaki yetmiş beş köyün altmış beşinin muhtarlarından termik santrale karşı çıkılmasına destek alınarak oluşturulmuştur:

“Neticede bundan sonra (ÇED toplantısı), kızım geldi. Onla beraber yedi sekiz muhtarla toplantı yaptık. Toplantıda ilgili bakanlıklara bu termik santrale ilgili itiraz dilekçeleri yazmamız gerektiği üzerine mutabakat sağladık. Ve kızım ilgili bakanlıklara yazılacak dilekçelerin örneğini hazırladı. Ve yaklaşık otuz kırk tane köye kızımla beraber, dolaşarak, köylerde toplantılar yaparak muhtarlara halka anlatarak yani bu termik santralin zararlarını, otuz beş kırk dilekçeye ulaştıktan sonra kızım Ankara'ya döndü. Ondan sonra ben kendim kaldım. Yetmiş beş tane muhtar vardı. Geri kalan tüm köylere, zaman buldukça dört beş aylık bir zamanda gittim. Altmış beş tane muhtarın imzasına ulaştık.” (Y/B 5)

Çırpılar Hareketi'ne destek veren yerel THÖ'lerin başında, İda Dayanışma Derneği ve Kazdağı Doğal ve Kültürel Varlıkları Koruma Derneği gelmektedir. Her iki dernek de yerel aktörler ile ulusal/uluslararası aktörler arasında köprü görevini üstlenmiş ve hareket ağının genişlemesine katkı sağlamıştır. Bu THÖ'ler aynı zamanda yereldeki diğer STK'lar ve mahalli idareler (Kent Konseyi, Belediyeler Birliği vb.) ile işbirliği sağlayarak, yerel örgütlenme yapısını geliştirmişlerdir. Hareketin yasal mevzuatla ilişkili olarak ihtiyaç duyduğu hukuki desteği de sıklıkla bu örgütler temin etmişlerdir.

Çırpılar Hareketi'nin ulusal çapta destek görmesini sağlayan unsurlardan biri

de yine STK’larla yapılan işbirliği olmuştur. Bu bağlamda, ilk etapta Yuva Derneği’nin “Termiksiz Gelecek Kampanyası” ulusal çapta örgütlenmeyi sağlamıştır:

“Termiksiz Gelecek Kampanyası kapsamında iklim değişikliğinin ana etmenlerinden biri olan kömürlü termik santrallere karşı çalışmalar yürütüyoruz. Kampanyamızın başlıca hedefi Türkiye’deki kömür ve termik santral karşıtı yerel hareketlerle birlikte çalışarak mücadeleleri ortaklaştırmak ve yerel hareketlerin etki alanını genişletmek” (Yuva Derneği, tarih yok, paragraf 1).

Çırpılar Hareketi’nin ulusal ve uluslararası çevreden kaynak hareketliliğini sağlayan bir konumu haiz olmasında, Türkiye’de pek çok STK’nın dâhil olduğu Fosil Yakıt Karşıtı İnisiyatifi de etkili olmuştur. İnisiyatif içinde yer alan STK’lar, burada üstlendikleri roller ve yaptıkları iş bölümü ile Çırpılar Hareketi’ne önemli bir destek sağlamışlardır. Bu bağlamda, TEMA Vakfı hukuksal süreç ile daha yoğun bir şekilde ilgilenirken, CAN-Europe hareketin küresel fosil yakıt karşıtı hareketle ilişkilendirilmesinde rol oynamış ve uluslararası kaynaklardan direniş mali destek sağlamıştır. Yuva Derneği bu süreçte ağırlıklı olarak koordinasyon işlevini üstlenmiştir. 350ankara.org adlı STK da kampanya sürecinde hukuksal bilgilendirme ve ‘aktif yurttaşlık’ üzerinden çalışmalar yürütmüştür. Görüşmecilerden biri bu işbirliğini şöyle açıklamaktadır:

“Bir de kömür karşıtı mücadeleye şöyle bir destek olmaya çalışıyorum aslında, bir de o (Can-Europe). Türkiye’deki yerel örgütlenmeler yani yerel topluluklar diyelim. Yerel STK’lar, ulusal çalışan STK’larla uluslararası Avrupalı ve uluslararası STK’lar arasındaki bağlantıyı kurmak. Biraz köprü görevi görmeye çalışıyorum (...) İşte herkes bir tarafından giriyor HEAL mesela sağlık kısmından, TEMA giriyor daha çok hem yönetmelik hem de ÇED’ine bakıp işte alanda olabilecek, kirlilik dağılımı etkisine vs. bakıyor. Ben de o bilgileri toparlayıp uluslararası finansörlerin girmemesi için destek olabiliyorum.” (U/T 3: 3)

Çırpılar Hareketi’nin Politik Olanakları ve Hareket Repertuarı

Türkiye’de enerji üretimi fosil yakıtlara ve ithal kaynaklara bağımlıdır. Stratejik planlarda Türkiye’nin enerji ihtiyacının 2023 yılına kadar yaklaşık iki katına çıkacağı öngörülmektedir. Artan enerji ihtiyacı talebinin yüksek miktarlarda yeni kömür, hidroelektrik ve rüzgâr santralleri inşa edilerek karşılanması hedeflenmektedir. Bu bağlamda kömür, Türkiye’nin kalkınma planı öncelikleri arasında önemli bir konumdadır (İstanbul Politikalar Merkezi, 2015: 17-25). Mevcut

enerji politikası, kömüre yatırım yapmak isteyen işletmelere bu süreçte teşvik ve hukuki kolaylıklar sağlamaktadır. Bu açıdan, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'nın Balıkesir-Çanakkale Bölgesi için hazırlamış olduğu 1/100.000 ölçekli çevre düzeni planının, bölgedeki sanayi yatırımlarının, termik santrallerin ve maden ocaklarının önünü açtığı ifade edilmektedir (Çanakkale Olay: 12.02.2015). Görüldüğü üzere, Çırpılar Hareketinin karşı çıktığı girişim, politik bağlamda, “ülkenin dışa bağımlılığının azaltılması” retoriğinden güç alan bir girişimdir ve bu durum Çırpılar Hareketi'nin aleyhinedir. Bu noktada Çırpılar Hareketi'nin izlemiş olduğu strateji, sosyal medyada farkındalık yaratmak, planlı gösteriler düzenlemek, hukuki itirazlar gerçekleştirmek, kampanyacılık gibi STK'ların modern eylem repertuarını oluşturan araçları kullanmak olmuştur. Bu bağlamda eylem stratejileri, politik süreçten etkilenerek oluşturulmuştur.

Çırpılar Hareketi'ni kamuoyuna duyuran ve yerel hareketler içerisinde örnek teşkil eden muhtarların imza toplaması süreci, aynı zamanda hareket için önemli bir politik fırsattır. Muhtarlar, hükümetin muhtarlarla kurmuş olduğu ilişkili stratejik bir biçimde kullandıklarını ifade etmişlerdir:

“İtiraz dilekçesini Kaymakamlığa, Valiliğe, Cumhurbaşkanlığına, Başbakanlığa ve ilgili dört tane Bakanlığa olmak üzere dosya şeklinde ilettik. Şirket de 3.02.2016 Ankara'daki ilk ÇED toplantısını, günü de belirlemişti. Biz biraz strateji güderek bu dilekçeleri aralık ayında ya da ocak ayında vermedik. Tam toplantıdan iki gün önce Cumhurbaşkanlığına ve sonra da ilgili dört Bakanlığa verince bunun Türkiye'de bir ilk olduğunu söylediler. Sonra mevcut hükümetimiz de muhtarlara biraz değer verdiğinden herhalde böyle bir oluşum sağladığında şirket kendi kararıyla bu ÇED toplantısını geri çekti.” (Y/B 5)

23.03.2016 tarihinde Bakanlık'ta yapılan İDK toplantısı, Jasper'ın (2017: 48) politik fırsatlar teorisi bağlamında ifade ettiği anahtar-kilit kavramını örnekler niteliktedir. Termik santralin inşa edilmek istendiği alan, tarım arazilerinin ve su kaynaklarının bulunduğu bölgededir. Bu bağlamda geçmiş zamanda Agonya Ovasındaki köylerden birinin yapmış olduğu imar başvurusuna, Su Kirliliği Koruma Yönetmeliği'nin on yedinci maddesi gerekçe gösterilerek izin verilmiştir. Mevzubahis bölgedeki Gönen Barajı mutlak koruma altındadır. Çırpılar Hareketi, evvelce imar izninin verilmediği ve tarımsal su kaynaklarının koruma altında olduğu bir alana kömürlü termik santral projesi için başvuru yapılmasındaki çelişkiye işaret ederek itiraz etmiştir. Bu bağlamda, fırsatı görebilen aktörler anahtar-kilit metaforunun ifadesi ile kilide doğru anahtarı yerleştirebilmiştir:

“Ben de Çevre Şehircilik İl Genel Müdüğü’ne, sayın müdürüm bu-
raya termik santral yapmayı istiyorsunuz ama bakın elimde sizin mührü-
nüzle, sizin bakanlığınızın imzası olan bir belge var. Bu belgede diyor ki
hemen santralin yanı başında yetmiş yıl önce kurulmuş köye birkaç sene
önce muhtarı size müracaat ediyor, evler yetmiş yıldır var fakat tapuya
işlenmemiş, işletelim diye. Ama siz bu kurulmuş köye, kuramazsınız diye
bunu yazmışsınız ama hangi akla ziyan ki o köyün yanı başına termik san-
tral projesine izin vermeyi hedefliyorsunuz. Ben bunu kabul etmiyorum.”
(Y/B 5: 23.03.2018)

Çırpılar Hareketi, politik bağlamda hukuki girişimlerde bulunmanın ötesinde sosyal medya aracılığı ile de bir kamuoyu oluşturmuştur. 11.01.2017 tarihinde yapılacağı bilinen ÇED toplantısının iptali için gerçekleştirilen kampanya buna örnektir. 9.01.2017 tarihinde, toplumsal hareket ağındaki tüm aktörlerin dâhil olduğu ve #kazdağihepimizin başlığıyla ÇED toplantısına karşı sosyal medyada ortak bir tepki gösterilmiştir. Ulusal çapta yankı bulan bu kampanyanın ardından ulusal basın ve medya da konunun takipçisi olmuştur:

“Çırpılar Termik Santrali Projesinin ÇED raporunun İDK toplantısında onaylanmaması için Ocak ayında sivil toplum kuruluşları hep beraber harekete geçerek projeye itiraz edilmesi çağrısında bulunmuştu. Destek çağrısının ardından Çanakkale, Ankara ve İstanbul’dan pek çok derneğin yanı sıra tüm Türkiye çapında **en az on farklı ildeki** sivil toplum kuruluşları ve vatandaşlardan bilgi edinme hakkı çerçevesinde online olarak veya postayla Çevre ve Şehircilik Bakanlığı’na **en az beş yüz itiraz dilekçesi** gönderilmişti. Ayrıca 9.01.2017 Pazartesi akşamı başlatılan sosyal medya kampanyası **twitterda toplamda 574.500 kişi #kazdağihepimizin etiketi ile paylaşımlar yaparak ve Kazdağı’nın sesini twitterda saat 21.35 itibariyle en çok konuşulan konularda 3. sıraya yükselmişti** (vurgular, anlatım bozukluğu ve imla hataları habere ait). Ayrıca change.org sitesinde Çanakkale TEMA tarafından ‘Çanakkale’ye Sahip Çık’ diyerek açılan imza kampanyasına da 60.000 kişi tarafından imzalandı.” (Dermanlı: 27.03.2017)

Çırpılar Hareketi’nde hedeflenen, termik santral projesinin iptalidir. Yapılan tüm ÇED ve İDK toplantılarında bu iptal isteğinin gerekçeleri tüm aktörler tarafından dile getirilmiştir. Hareket burada kendini resmî bir dil üzerinden inşa etmiş ve hukuksal araçları kullanmıştır.

Çırpılar Hareketi'nin Çerçevenmesi ve Kolektif Kimlik

Kolektif kimlik, insanların bir araya gelmesinde etkin olan dinamiklerden biridir. Kolektif kimliğin oluşmasında önemli bir bileşen olan kültür, Çırpılar sürecinde ana aktör olarak gözlemlenmemiştir. Örgüt yapısı, eylem repertuarı ve hareketin stratejisine bakıldığında, kültürün hareket argümanlarına yansıdığı, lakin eylem pratiklerinde ön plana çıkmadığı ifade edilebilir.

“Çırpılar Termik Santraline karşı yapılan harekete neden katılmalıyım”, sorusuna yanıt olabilecek belli unsurlar, hareket stratejisinde kendini göstermektedir. Bu bağlamda hareketin Çırpılar ve civar köyler tarafından benimsenmesi ve hareket aidiyetinin kazanılması için tarımın ve tarım üzerinden geçim kaynaklarının önemi belirtilmektedir. Geçim kaynaklarını ve yaşam alanlarını korumak isteyen köylüler için, “arka bahçemde olmaz” argümanı yereldeki taban hareketini çerçevelemektedir. Ancak bu söylemin hareket sürecinde herhangi bir etkin rolü gözlemlenememiştir. Süreçte kolektif kimliğin temel simgesi “Kazdağları” olmuştur. Söylem, Kazdağları üzerinden biçimlendirilmiş ve sürece dâhil olan aktörler, “Kazdağları'nı savunma” retoriği üzerinden bir kimlik inşa etmişlerdir. Sadece Çırpılar Termik Santrali için değil, Kazdağları'nda ve yöresinde yapılan madencilik ve santral çalışmaları dâhilinde de Kazdağları hareket aktörleri tarafından 'simge' olarak sıkça kullanılmıştır. Bu bağlamda, Çırpılar Hareketi'nde tüm toplumsal hareket ağı içinde kampanyanın odağı, Kazdağları olmuştur. #kazdağ-hepimizin etiketi ile açılan Twitter kampanyasında insanların mekân üzerinden ortak bir kimlik oluşturması amaçlanmıştır. Sosyal medya araçları bu noktada fiziksel mekânın, simgesel taşıyıcısı olmaktadır. Bir görüşmeci bu durumu şöyle ifade etmektedir:

“Kazdağları'nın varlığı birçok kişi için çok büyük bir motivasyon. Sırf Çanakkaleliler değil de bence genel olarak hani Türkiye özelinde konuşulurken de işte en çok 'Kazdağları hepimizin' dememizin sebebi oydu. Herkesin bir şekilde takip ettiği, rotasını düşürdüğü, kendisi olma, çoluğunun çocuğunun gittiği ya da emekli olup yerleşmek istediği falan bir yer. Ve bu çok tartışmasız bir şekilde orada, yani Kazdağ'ın varlığı. O yüzden Kazdağ'ı deyince herkes anlıyor yani neden burayı korumak istiyorumu açıklamaya ve içinde...” (U/T 6)

“Çevrecilik” ana çerçevesinin yanı sıra hareket, ulusal ve uluslararası alanda küresel iklim hareketi çerçevesinde değerlendirilmektedir. Aralık 2015'te Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi (United Nations Convention on Climate Change UNFCCC) Taraflar Konferansı'nda 195 ülkenin onayıyla

Paris Anlaşması kabul edilmiştir (Welch: 15.12.2015). İklim değişikliğine karşı devletler düzeyinde önemli bir tarihî adım olan bu anlaşma ile birlikte, küresel çevre hareketinde uzun zamandır var olan iklim değişikliği söylemi güçlenmiştir. Yerel ölçekte tarımsal faaliyetler ve geçim kaynakları, ulusal ölçekte temiz hava, doğa tahribatının engellenmesi gibi argümanların ağırlığında ilerleyen hareket, uluslararası ekoloji hareketleri ile ağını bu çerçeve üzerinden ve iklim değişikliği kavramı kapsamında kurmuştur:

“Hafta sonu Çanakkale’de Break Free etkinliğinde yüzlerce çevreci “Kömürden kurtul, geleceği kurtar” ve “İklim için harekete geç” pankartları açarak Çırpılar’da yapılmak istenen termik santrale karşı farkındalık yaratmak istediler. Küçükkuşu ve Yenice’de gerçekleşen eylemlerde Kazdağ’ında yapılan doğa katliamlarına dur denmesi, iklim konusunda geri dönülemez eşiklerin aşıldığı ve bundan sonra neler yapılacağı da istişare edildi.” (Dermanlı: 27.03.2017)

Aygün (2007: 227), çevre sorunlarının “risk” olarak algılanmasında “kayıplara ilişkin kaygılar”ın önemli bir yer tuttuğunu ifade etmektedir. Bu bağlamda hareket sürecindeki tüm aktörlerin, dolaylı veya dolaysız olarak bu süreçte kaybedecekleri vardır. Termik Santral faaliyetleri sonucunda verimini kaybedecek tarımsal ürünler ve ortaya çıkacak geçim sıkıntısı, Kazdağları yöresinde yaz tatillerini geçirmek isteyen kişilerin arzu ettikleri ‘doğallık’ standardının yok edilmesi ve yörede turizm faaliyetleriyle uğraşan kesimin geçim sıkıntısına düşmesi, iklim değişikliğinin ana aktörlerinden olan kömürün santral bünyesinde yakılmaya devam edilmesi ve tüm dünyayı etkilemekte olan iklim değişikliğine olumsuz etkisi... Bu bağlamda, hareket kimliğindeki itici faktörün kolektif bir şekilde hissedilen ‘tehdit’ olduğu yorumu yapılabilir. Bu tehdit hissi, hareketin aynı zamanda “insan hakları” bağlamında da çerçevelenmesini sağlamıştır.

Örnek Olay 3: Bozcaada Hareketi

Ege Denizi’nin kuzeydoğusunda yer alan Bozcaada, Çanakkale’ye bağlı iki adadan biridir. Adanın nüfusu ortalama 2500 kişidir. Yazın turizmin canlanması ile birlikte bu sayıda 5-10 bin kişilik artış görülebilmektedir (Bozcaada Belediyesi (tarih yok) Bozcaada Hakkında, paragraf 3). Bozcaada’nın başlıca geçim kaynakları bağcılık ve turizmdir. Bölgede turizmi geliştirme amacıyla dönem dönem çeşitli imar izinleri ve planları gündeme gelmektedir. Bu noktada Ada’nın doğal dokusunun tahribatı ve hızla artış gösterecek nüfusla birlikte ortaya çıkacak eko-

lojik sorunların yanı sıra adanın kültürel ve sosyal dinamiklerinin zedelenmesi ihtimali, Adalılar tarafından imar planlarının neden olacağı düşünülen sorunlardır. Mayıs 2012’de onaylanan 1/25.000’lik imar planının 2013 yılında yürürlüğe girmesi ve bu imar planı ile birlikte bölgede yapılaşmanın önünün açılması, iki günübürlük tesis ve bir otelin yapımının planlanması, Bozcaada Forumu’nun Bozcaada için örgütlenmesine neden olmuştur.

Bozcaada Hareketi’nin Örgütlenme Yapısı ve Kaynak Hareketliliği

Bozcaada Hareketi’nde ana aktör Bozcaada Forumu’dur. Bununla birlikte, yerel yönetim, yerel ve ulusal medya aktörleri örgütlenme yapısında aktif rol almıştır. Hareket, Bozcaada Forumu üyelerinin dâhil oldukları hareket ağının desteği ile birlikte genişlemiştir. Bozcaada Forumu, 2013 yılında Ada’da yaşanan sorunlara çözümler üretmek amacıyla ortaya çıkmıştır. Yerel bir örgütlenme olan forumda katılımcılar çoğunlukla ‘kentli’ profili sergilemektedir. Bu profil eylem dinamiklerine de yansımıştır:

“...Genellikle Ada merkezinde pansiyonu, evi, oteli olan insanlar. Toprak sahibi olan insanlar, İstanbullu, Ankaralı, Bursalı gelen insanlar olunca çevre mücadelesi, toprağına sahip çıkma mücadelesidir. Yani onlar önce çıktılar ve kendilerini gösterdiler. Direkt onlar seçilmedi. Dediler ki bu korunması gereken bir şey var. Bu ruhu, bu şeyi koruyalım. Daha sonradan buna eklemeler oluyor.” (U/T 14)

Bozcaada Hareketi’nde bir THÖ olarak işlev gören Bozcaada Forumu, 1/25.000’lik imar planına karşı örgütlenme sürecini organize etmiştir. Bu süreçte forum, kendi örgütlenmesi içinde yer alan ‘insan kaynağını’ çok iyi değerlendirmiştir:

“Bununla mücadele edecek şeyimiz de yoktu. Yani daha önceden kurulu bir organizasyon, yapı değildik. Ve bir forum yapısıyla ilerlediğimiz için başta zorluklar çektik. Çünkü ilk defa bir şeyle karşılaşıyorsun ve karşına gerçekten inanılmaz büyük bir sorun çıkıyor. Ve bu sorun karşısında belki ada olmanın özelliğinden kaynaklı gerçekten çok kaliteli, çalışma azmini ve becerisini sunabilecek bir insan topluluğı, belki sayımız çok çok büyük değildi ama forumun içinde yer alan insanlar gerçekten verimli ve büyük katkılar sağlayabilecek insanlardı. Bunun bir avantajını biz kendimize döndürdük. Ve dediğim gibi akıllı hareket ettik. Bu akıllı hareket, uzmanlardan bilgi alma, konunun neresinden nasıl hareket edeceğimizi bilmemiz açısından bu hareket 1/25.000 plan için büyük bir ses getirdi. Ve inanılmaz bir kamuoyu oluşturdu.” (U/T 14)

1/25.000’lik imar planına karşı gerçekleştirilen eylem süreci, ağırlıklı olarak yerel bir hareket dinamiği taşımaktadır. Medya aracılığıyla da hareket ulusal basın-da duyurulmuştur. Süreçte politik aktörlerle de iletişime geçilmiştir. Forum’un girişimleri başarıya ulaşmış ve imar planı geri çekilmiştir. Bir sonraki yerel seçimlerde, Bozcaada’nın yerel yönetiminde de değişiklik olmuştur. Kazanılan bu başarıdan sonra Bozcaada Forumu kendini sonlandırmamıştır. Bir THÖ olarak hedeflerini genişletmiş ve faaliyetlerine devam etmiştir. Acil çözülecek bir mesele-nin olmadığı zamanlarda THÖ’nün iç örgütlenmesinde zayıflamalar yaşansa da, forum süreç içerisinde diğer yerel ve ulusal THÖ’ler ile işbirliğini güçlendirmiştir.

20.08.2014 tarihinde Çevre ve Şehircilik Bakanlığı tarafından Balıkesir-Çanakkale Bölgesi için yürürlüğe sokulan 1/100.000’lik çevre düzeni planının, 1/25.000’lik imar planı ile benzer endişeler yaratması, Bozcaada Forumunu tekrar harekete geçirmiştir. Bu noktada, örgüt yapısının küçüklüğünden ve hiyerarşik olmamasından kaynaklanan bir çevikliğin, örgütün çevresel gelişmelere hızlı adapte olup tepki vermesini mümkün kıldığı anlaşılmaktadır:

“Biz yine içinde küçüktük ama kazandığımız bir mücadele ruhu vardı. Çanakkale’de mesela daha hazırlıksız yakalandı, ses getiremediler orada. Biz daha küçük bir yapıda olduğumuz için halkın geneline anlatabilirdik. Küçük bir grubun dillendirmesi, daha sonra halkın genelinde de karşı bir şeyin olduğunu ortaya koydu. Yerel yönetim değişti, farklı bir yönetim geldi. O yerel yönetim bu konuyu görmezden gelmedi. O da karşı duruşunu ortaya koymak zorunda kaldı.” (U/T 14)

Bozcaada Hareketi hem Ada hem de Çanakkale için ekolojik tahribatı engelleme güdüsüyle hareket ederken planlarda revizyona gidilmesi şeklinde başarılı sonuçlar alsa da, Ada’ya yönelik tehditlerin bütünüyle sona ermediği ortaya çıkmış, karşı tarafın taktik değiştirerek, imar planı gibi bütüncül bir değişiklik yerine küçük parçalar hâlinde değişim yoluyla yapılaşmanın önünü açmayı denediği gündeme gelmiştir:

“Bakanlığın yeni imar planı ile son zamanlarda gündemden düşmeyen Bozcaada, bu kez koy ve plajların işletilmesinin özel şahıslara devredilmesi ile gündemde. Bozcaada’nın en özel koylarından Beylik Koyu’nun ada halkının ve yerel yönetimin haberi olmadan Çevre ve Şehircilik Bakanlığınca özel bir şahsa devredildiği iddia edildi. Adanın en ünlü plajları olan Ayazma, Sulubahçe ve Habbele’nin işletilmesi için de şu ana kadar on bir başvuru dilekçesinin olduğu belirtiliyor.” (Çanakkale Olay: 18.12.2014)

Bu gibi girişimlere karşı Bozcaada Hareketi ulusal ölçekte ses getiren bir stra-

teji oluşturmuştur. Bu süreçte, yerel ve ulusal THÖ'ler ve medyanın örgütlenmeye katılımı sağlanmıştır. STK'ların kâr amacı güden organizasyonlardan farklı olarak aynı toplumsal faydayı azamileştirmeye çalışan örgütler olması, örgütler arası dayanışma ağlarının ve stratejik işbirliklerinin ortaya çıkmasını da kolaylaştırmıştır:

“Küçük bir örgüt olmamıza rağmen, çevremizdeki örgütlerle dayanışmamız çoktur. Örnek olarak İda Dayanışma, daha önce Çevre Platformuydu. ÇEP de çok güçlü bir örgüttü o dönem. Bize de çok faydaları oldu. Ve özellikle son zamanlarda kardeş dernek gibi olduğumuz Kazdağı Koruma Derneği. Yani onların destekleri bizim için önemli oldu. Çünkü böyle mücadelelerde yalnız hissetmemek çok önemli. Beraber mücadele edilmesi hem moral, hem de direnç gücünü yükselten şeyler.” (U/T 14)

Sonuç olarak, Bozcaada Hareketi'ndeki örgütlenme yapısında ön plana çıkan aktör, bir THÖ olan Bozcaada Forumu olmuştur. Bozcaada Forumu, resmî bir örgüt ya da bir tüzel kişilik değildir. Türk Dil Kurumu sözlüklerinde, “*Bazı sorunların görüşülerek karara bağlandığı genel toplantı, tartışma alanı*” olarak tarif edilen forum kavramı ekseninde faaliyet göstermektedir. Türkiye'de özellikle Gezi Parkı eylemleri sonrasında bir örgütlenme biçimi olarak forum oluşumlarının görünürlüğü ve sayısının arttığı ve bu örgütlenme biçiminin yerel ekolojik hareketler ve yerel çevre koruma hareketleri tarafından sıklıkla tercih edilen bir örgütlenme biçimi olduğu ifade edilebilir (<http://mimdap.org/2013/06/her-mahallede-bir-gezi-parky-2/>).

Bozcaada Hareketi'nin Politik Olanakları ve Hareket Repertuarı

Türkiye'de 1980 sonrası izlenen neoliberal ekonomi politikalarına paralel olarak gelişen turizm sektörü, doğanın metalaşma sürecini hızlandırmıştır. Süreç içerisinde, ağırlıklı olarak kentli orta sınıf için tahsis edilen kıyı kesimindeki araziler; yazlık siteler, oteller, plajlar vb. kullanıma açılmış, Mersin'den Çanakkale'ye Türkiye'nin tüm kıyı şeridinde benzer bir görüntü ortaya çıkmıştır (Keyder & Yenal, 2014: 89). Dolayısıyla, Bozcaada için önce 1/25.000 ölçeğinde sonrasında ise 1/100.000 ölçeğinde tasarlanan çevre düzeni planları, Türkiye'deki ekonomik kalkınma politikasının bir uzantısıdır. Bozcaada Hareketi bu planlara karşı çok yönlü bir eylem repertuarı planlamıştır. Hareketin başat aktörü Bozcaada Forumu, Ada'nın bir turizm beldesi olmasının avantajını da kullanmış ve ulusal bir kamuoyu oluşturmuştur. Bu bağlamda, Change.org'ta açılan imza kampan-

yasının yanı sıra resmî bir itiraz süreci de başlatılmıştır. Bu noktada, Bozcaada Forumu içindeki aktörlerin çeşitliliği, eylem repertuarının ve hareket stratejisinin belirlenmesinde önemli rol oynamıştır. Ön plana çıkan eylem araçlarından biri medyadır:

“Şöyle mesela Bozcaada özelinde biz çok, yani elimin altında ben de muhabir olduğum için sol tandanslı medyaya kontaklarım olduğu için ve Ada’da Doğan Medya’nın muhabiri ile birlikte iş yaptığımız için Ada’daki önemli bir çevre problemini, çevre sorununu ulusala taşımak bizim bir saatimizi aldı. Bu çok önemli bir güç. Canlı yayınlı başkanı çekip CNN’e gönderme şansımız oldu.” (Y/B 6)

Hareket süresince gerçekleştirilen eylemlerde kullanılan retorik, güncel politikanın ve iktidarın diliyle paralellikler arz etmiş ve bu bağlamda Bozcaada Hareketi, eylem dilini stratejik bir şekilde biçimlendirmiştir. Hareketin politik düzlemde olumlu karşılık bulmasının sebeplerinden birinin bu retorik olduğu belirtilmektedir:

“Ve mücadele kazanıldı. Ama biz o mücadeleyi yaparken, hayırcı bir dil kullanılmadı. Yani biz tesisleşmeye hayır derken yanına evetlerimizi koyduk. Dedik ki burası bakir bir coğrafya buna evet deyin. Dünyanın dördüncü adası burası, göğsünüzü gere gere Ey Avusturya senin böyle bir adan var mı diyerek bununla övünün dedik.” (Y/B 6)

1/25.000’lik planı iptal ettiren Bozcaada Hareketi, Ağustos 2014 tarihinde Balıkesir-Çanakkale için planlanan çevre düzeni planı ile birlikte yeniden bir yapılaşma tehdidini gündemine almıştır. Bu tehdit karşısında Bozcaada Hareketi, ilk seferden farklı olarak bu sefer yerel yönetimin de kendilerini desteklemesini bir fırsat olarak görmüş ve politik olarak bu fırsatı değerlendirmiştir. Yerel yönetimin de dâhil olduğu muhalefet partisinin milletvekilleri Serdar Soydan, Ali Sarıbaş ve Melda Onur Bozcaada’ya bir ziyaret gerçekleştirmiş ve Ada sakinleri ile toplantı yapmışlardır. Toplantı sonunda, Bozcaada’yı savunacaklarını ifade etmişlerdir (Çanakkale Olay: 10.10.2014). Karadağ Hareketi’nde de gördüğümüz bu gibi durumlar göstermektedir ki, yerel ekolojik hareketler ülkenin iktidarı ile ana muhalefeti arasındaki politik çekişmeleri ve güncel politikayı kendi örgütsel amaçlarına ulaşmak açısından bir fırsata dönüştürmeye çalışabilmektedirler:

“Farklı bir yönetim geldi. O yerel yönetim bu konuyu görmezden gelmedi. O da karşı duruşunu ortaya koymak zorunda kaldı. Bu noktada iyi adımlar attık. İmzalar topladık halktan. Onları Çevre ve Şehirciliğe ilettik. İtiraz ve

dilekçelerimizi... Sonra bir revizyona gittiler ve Bozcaada için daha olumlu adımlar attılar.” (U/T 14)

Bozcaada Forumu, zaman içerisinde toplumsal hareket ağını da hareket söylemini de genişletmiştir. Bu bağlamda hareket, tehditlerin sadece Bozcaada’ya yönelik olmadığı, 1/100.000’lik planın Çanakkale’nin genelinde bir tahribat yaratacağı argümanı üzerinden söylemini yeniden kurmuştur:

“Termik santralleri yapacak şirketler belli, onların menfaatleri doğrultusunda 1/100 binlik plan yapılmıştır. Bozcaada’nın güney bölgesindeki kentsel gelişim de bir grubun ihtiyacı doğrultusunda düzenlenmiştir” şeklinde konuştu. (...) Bu küçük bir alanda Bozcaada’da başlamış olabilir ama 1/100.000’lik plan bütün bölgeyi etkileyecek bir plandır. Yani termik santral boyutları var. Termik Santral sadece yapıldığı alanı etkilemiyor, daha geniş bir alanı etkiliyor. Babadere’de yapılacak bir termik santral Bozcaada’yı da etkileyecektir. Onun için biz çevre mücadelemizden, yaşam mücadelemizden vazgeçmeyeceğiz (...)” (Çanakkale Olay: 4.11.2014).

Yerele özgü bir sorunun ulusal ve hatta küresel bir sorun olarak algılanmasını sağlama çabasında sosyal medya etkin ve önemli bir araçtır. Bozcaada Hareketi de diğer örnek olaylara benzer şekilde bu aracı etkin bir şekilde kullanmıştır:

“...Bozcaada halkın! 23 Aralık Salı günü, 20.00-22.00 saatleri arasında #bozcaadabizim hashtagi ile mesajımızı twitterdan, facebooktan, instagramdan duyurmak için tüm Bozcaada severlerin desteğini bekliyoruz.” dendi.” (Çanakkale Olay: 23.12.2014)

Yine bu süreçte, kampanyaların amacına ulaşabilmesi ve geniş kitlelere duyurulabilmesi için toplumun tanıdığı ünlü isimlerin de kampanyaya katılması sağlanmıştır. Bu çabalar netice vermiş ve koyların ihaleye açılması yeniden iptal edilmiştir:

“Kampanyaya birçok ünlü sanatçı, sporcu ve gazeteci ve yazar da destek verdi. Ada aşığı İlhan Şeşen, dün Instagram’da ‘Bağlar’ adlı kendi eserini gitarla çalarak tepki gösterdi ve ardından, “Bu şarkıyı Bozcaada için yazmıştım. Boşuna mı yazmışım? Duydum ki kıyıları ihale ile satışa çıkıyormuş. Bir tek ricam var, lütfen yapmayın” ifadelerini kullandı. Ayrıca Hazım Körmükçü, Yurdaer Okur, Metin Serezli gibi ünlüler de videolu mesajla tepkilerini dile getirdi. Ata Demirer, Ceylan Ertem, Feridun Düzağaç, Çağan Irmak, Çağla Şikel, Pascal Nouma, Sedef Avcı, Mesut Yar, Murat Güloğlu, Farah Zeynep Abdullah, gibi onlarca ünlü isim #bozcaadabizim kampanyasına paylaşımları ile destek oldu. Twitter’da birçok siyasi isim de

destek verdi. Instagram’da ise kısa sürede on üç binin üzerinde paylaşım oldu.” (Sözcü: 17.11.2016)

Sonuç olarak denebilir ki, özellikle Gezi Parkı eylemleri sürecinde ve sonrasında ortaya çıkan yeni örgütlenme ve politik destek bulma araçlarını başarılı bir şekilde kullanan Bozcaada Forumu, bu yöntemlerle politik fırsatlarını kendisi oluşturmuştur. Forum, Bozcaada’yı tehdit eden unsurları kamuoyuna başarılı bir şekilde taşıyarak politik karşı aktörlerin geri adım atmasını ya da yeni düzenlemeler yapmasını sağlamıştır.

Bozcaada Hareketi’nin Çerçevesi ve Kolektif Kimlik

Bozcaada Forumu’nun örgütlenmesinin temel hedefi, Bozcaada’yı mevcut ve gelecek tehditlere karşı savunmak, Ada’nın tarihsel süreçten günümüze getirmiş olduğu kimliği korumaktır. Bozcaada’ya yerleşen kentli nüfusun burayı tercih etme sebebi de bu kimlikle ilişkilidir.

“Bozcaada, Çanakkale’nin en özel ilçesi birçok bakımdan en fazla turizm gelinine sahip olan, doğal yapısı bozulmamış belki de birinci ilçesi içerisinde hem Rum hem de Türklerin, gerçi Rum nüfusu çok azalmasına rağmen, uzun süre birlikte yaşadıkları ve Rumların o kültürü aktardıkları ve sokaktaki mimari, sokaktaki müzikleri, yemekleri ile yaşanabilir bir coğrafya. Yavaş yavaş son dönemde biz bakirliğinin zarar gördüğünü düşünsek de bakir bir coğrafya. Neden dünyanın çeşitli adaları, destinasyonları arasında gösteriliyor Bozcaada? Bu plajlarında tek bir plajı hariç bakir olması, herhangi bir işletmeye açılmamış olması, paralı otoparkların olmaması gibi nedenlerin bazıları budur. Bütüne baktığımızda Bozcaada bu anlamda çok dolu ve akılda kalan bir yer.” (Y/B 6)

Lakin Bozcaada Hareketi içinde oluşan kolektif kimlik, bölgede yaşamayı tercih eden kentli nüfusun bölgenin tarihsel zenginliğini ve çok kültürlülüğünü koruma mantığının yanı sıra, yerel halkın geçim kaynaklarının tehdit altında olduğu düşüncesinden de beslenmiştir. Adada gerçekleştirilen yürüyüşlere, imza kampanyalarına yerel halk da yoğun bir katılım göstermiştir. Düzenlenen yürüyüşlerde açılan pankartlar da insanların bu tepkisini yansıtmaktadır:

“Adanın Geleceğine Biz Karar Veririz- Bozcaada Dadaları”, “Bağa girdim, Bağ budanmış. Bağa beton dadanmış”, “Başka Bozcaada Yok” (Çanakkale Olay: 8.10.2014)

Bozcaada’nın bir ada olması ve yüz ölçümünün küçüklüğü, iletişimin kolay sağlanmasını ve tehditten herkesin haberdar olmasını mümkün kılmıştır. Coğraf-

ya, insanların yaşam koşullarını şekillendirdiği gibi aynı zamanda kültürel, sosyal ve ekonomik pratiklerinde de başat bir rol oynamaktadır. Hem Bozcaada Forumu hem de Bozcaada'daki diğer insanların ortaklaştığı hususlar Bozcaada'nın coğrafi şartları ile ilişkilidir. Burada da bir "adallılık" kimliği öne çıkarılmaktadır. Bozcaada Hareketi işte bu "adallılık" kolektif kimliğini ulusal ölçüğe yayıp, turistik nedenlerle Ada'ya gelen ya da gelmeyi hayal edenlerin de desteğini almayı başarmış, bir diğer deyişle, kimliğin sanal bir şekilde kolektifleşmesini sosyal medya aracılığı ile mümkün kılmıştır:

"Bozcaada bizim hashtagi özellikle seçilmişti, insanlar o dönem yanlış, Bozcaada hepimizin denmesi lazım, demişlerdi. Biz Bozcaada, herkes bizim diyebilin diye, ben Bozcaada herkesin dersem karşımdakinin adına da konuşmuş olurum. Biz özellikle Bozcaada bizim diyerek insanları konuşturmak, kimler bizim yanımızda görmek istedik. Herkes de gerek sosyal medyada gerek kahvede bunu dile getirdiler. Bu çok kapsayıcıydı. Tekil ve bizci bir şeymiş gibi görünürken aslında öyle olmadığını insanlar zamanla anladılar. Ve velhasıl kelam sonunda başarıya ulaştı." (Y/B 6)

İlk olarak yereldeki kitleyi bir araya getiren bu kültürel ve sosyal dinamikler, hareketin kampanya stratejisine de yansıtılmıştır. Bozcaada'ya duyulan aidiyet hissi fiziksel olarak o mekânda bulunma şartını taşımamıştır:

"Adamızın sokaklarında en salaş halimizle dolanmayı, tanımadıklarımızla selamlaşıp bir kadeh şarap içmeyi, yenilenmeyi, tazelenmeyi, güzel dostları, unutulmaz anıları, buz gibi ve mis gibi denizi, taptaze otlarla hazırlanmış yemekleri, bağ evlerinde yaptığımız o nefis kahvaltuları hangi lükse değişebiliriz ki biz..." (Ayşe Özyılmazel: 18.11.2016)

Örnek Olay 4: Gülpınar Hareketi

Çanakkale Ayvacık sınırları içinde yer alan ve yaşamın antik dönemlerden beri devam ettiği Gülpınar Köyü, Ayvacık'ın en gelişmiş köylerinden biridir. Köyün başlıca geçim kaynağı zeytinciliktir. Bir diğer geçim kaynağı da turizm faaliyetleridir. Gülpınar Köyü'nde 2015 yılı sonlarında, YDA Enerji A.Ş tarafından yapılabileceği öne sürülen jeotermal enerji santrali (JES) için Çakıllı mevkiindeki zeytinlik alanda sondaj çalışması yapılmak istenmiştir (Politeknik: 15.12.2015). JES'lerin doğaya saldırdığı kimyasallar, yer altı ve yer üstü sularının yanı sıra havanın da kirlenmesine neden olmaktadır (Özyer:10.06.2015). Bölgede, sondaj çalışması için, Gıda Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlüğü yetkililerinin belirttiğine göre, yetmiş

iki ağaç kesilmiştir. Köylülerin bu dönemde başlattığı direniş amacına ulaşsa da 26.05.2017 tarihinde bir başka firma, Pınarkale Enerji Üretim Sanayi ve Ticaret AŞ, yapmayı planladığı JES’in sondaj çalışmaları için ‘ÇED gerekli değildir’ kararı almıştır. Bunun üzerinde Gülpınar köylülerinin kamuoyunda ses getiren direniş başlamıştır. Köylüler otuz üç gün boyunca sondaj alanında nöbet tutmuşlardır.

Gülpınar Hareketi’nin Örgütlenme Yapısı ve Kaynak Hareketliliği

Jasper (2017: 134)’in de belirttiği gibi, insanların toplumsal hareketlere katılmaları her zaman ağlar aracılığı ile olmaz ve bireyler kendilerini çok üzen bir olay neticesinde birdenbire bu hareketlere katılım gösterebilirler. Bu durum, Gülpınar Hareketi JES direnişinin örgütlenme sürecinin bir özeti niteliğindedir. Adı geçen şirketin faaliyetleri için “ÇED gerekli değildir” kararı verilmiş ve sonrasında şirket haziran ayında iş makineleri ile birlikte bölgeye gelmiştir. Bunun üzerine harekete geçen köylüler, kendi aralarında bir toplantı gerçekleştirmişlerdir. Şirketin toplantıdan haberdar olması ve oluşabilecek tepkiye karşı hemen harekete geçme kararlılığı sonucunda köylüler de sondaj alanına çadırları ile birlikte gelerek gece-gündüz orada kalmaya başlamışlardır:

“Bu konteynırlar tırların içindeydi. Çalışmıyoruz, bıraktık dediler, inandık. Döndük eve, o gece beklemedik burayı. Bizim arkamızdan hepsini indirmişler. Biz de geceli gündüzlü bekliyoruz artık, onlar da orada bekliyorlar.” (Dermenci: 25.07.2017).

Gülpınar Hareketi’ni anlayabilmek için, ilk olarak köy içerisindeki örgütlenme dinamiği çözümlenmelidir. Direnişte yer alan Gülpınar köylüleri; “yoksul ve eğitimsiz köylü” (Kurt, 2006: 21-22) basmakalıp önyargısını yanlışlayan bir profil sergilemektedir. Örgütlenme ağını da genişleten bu profilde Gülpınar Köyü’nden eğitim, iş vb. sebeplerle göç etmiş ama direniş için orada bulunmaya karar vermiş kişiler de yer almış ve bu kişiler hareketi aktif olarak yönlendirmiştir. Örgütlenme sürecinde köyün muhtarı da, hem yerel yönetim hem de köylü kimliğiyle örgütlenme sürecinde önemli bir rol oynamıştır:

“Şeyi öğrendim bu süreçte bir kere muhtarlar sağlam dururlarsa bu süreçte, süreçler de sağlam yürüyor aslında” (Y/B 1).

Gülpınar Köyü’nde 2014 yılında, *Gülpınar Sürdürülebilir Yaşam Derneği* adında, köyün güzelleştirilmesi ve ekoturizm, organik tarım gibi başlıklar altında geliştirilmesi amacıyla, köy öğretmeninin girişimi ile bir dernek kurulmuştur. Di-

reniş öncesinde bu STK'dan haberdar olmayan ya da ilgi göstermeyen yerel halk, zeytin direnişi esnasında Derneği 'savunma' amacıyla kullanılabilir bir fırsat olarak görmeye başlamıştır. Bu süreçte Dernek, köylülerin bir araya geldiği, yasal süreçleri, iletişim ağlarını, hareket kaynaklarını takip ettiği bir THÖ'ye dönüşmüştür. Direniş sonunda da destekçileri bir arada tutmaya devam eden Dernek, bir THÖ yapısına kavuşmuştur. Ve yine bu örnek olayda da direnişte kadınların öne çıktığı belirtilmektedir:

“Bizim ilk direnişçi bayanlar derneği de çok sahiplendiler. (...) Şu an seksen bir üyemiz var. Hepsi köyden. Yazlıkçılardan da var ama onlar da en azından on beş yirmi senedir her yazı burada geçiriyorlar. Hep beraber koşuşturur duruyoruz, inşallah iyi şeyler de yapacağız. Bu sene küçük çaplı da olsa şenlik, festival türü şeyler düzenlemeyi düşünüyoruz. Köyü, antik şehri tanıtalım hem biraz gelir de olur derneğe, küçük çaplı bir şeyler düşünüyoruz” (Y/B 8)

Öte yandan, bu çalışma kapsamında incelenen diğer örnek olaylarda da görüldüğü gibi, Gülpınar Hareketi'nin örgütlenme sürecinde de diğer THÖ'ler örgütlenme ağı içerisinde yer alarak direnişe destek vermişlerdir:

“Hepsi geldi. Küçükuyu'dan, Babakale'den, İstanbul'dan Büyükçekmece Çevre Derneği geldi. Sağ olsun çok büyük destek oldular bize. Çanakka-le'den ADD, ÇYDD, İda geldi.” (Y/B 8).

Sonuç olarak, Gülpınar Hareketi, bahsi geçen direnişi tamamladıktan sonra dağılmamış, Dernek üzerinden bir THÖ'ye dönüşerek ve bu süreçte Derneği de dönüştürerek faaliyetlerine devam etmiştir.

Gülpınar Hareketi'nin Politik Olanakları ve Hareket Repertuarı

17.05.2017 tarihinde hükümet tarafından “Sanayinin Geliştirilmesi ve Üretimin Desteklenmesi Amacıyla Bazı Kanun ve KHK'larda Değişiklik Yapan Kanun Tasarısı” TBMM Başkanlığına sunulmuştur. ‘Üretim Reformu Paketi’ olarak basında yer alan bu torba yasa, 3573 sayılı “Zeytinciliğin Islahı ve Yabancıların Aşılattırılması Hakkında Kanun”da değişiklik tasarlamaktadır. Kazdağı Doğal ve Kültürel Varlıkları Koruma Derneği'nin bu konu ile ilgili açıklaması şöyledir:

“TBMM Başkanlığına sunulan Kanun Tasarısında ise bu hüküm, “Zeytinlik sahaları içinde ve bu sahalara en az üç kilometre mesafede, zeytinliklerin bitkisel gelişimini ve çoğalmalarını engelleyecek kimyasal atık oluşturu-

racak tesis yapılamaz ve işletilemez. Ancak alternatif alan bulunmaması ve kurulun uygun görmesi şartıyla bakanlıklarca kamu yararı kararı alınmış yatırımlar için zeytinlik sahalarda yatırım yapılmasına Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı tarafından izin verilebilir. Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı bu yetkisini gerektiğinde valiliklere devredebilir.” olarak değiştirilmek isteniyor. Bu hüküm ile zeytinlikler kamu yararı bahanesi ile madencilere, termikçilere, RES, HES, duble yol yatırımcılarına açılacaktır”. (Yeşilgazete: 30.05.2017)

Mezkûr kanun tasarısı, kamuoyunun tepkisi sonucu 13.06.2017 tarihinde geri çekilmiştir. Bu düzenleme, burada aktarılan dönem öncesinde de altı kez Meclis gündemine gelmiştir. Aktarılan yedinci girişim ise Gülpınar Direnişinin hemen öncesinde gerçekleşmiştir. Şirketin “ÇED gerekli değildir” raporunu aldığı dönemde gündeme gelen bu kanun tasarısı, ulusal kamuoyu sayesinde geri çekilmiştir. Ancak Gülpınar Hareketi gibi yerel ekolojik hareketlerin mücadele alanının politik çerçevesini kalın çizgilerle belirleyen bu realitenin bütünüyle ortadan kalkmadığı, dönemin Başbakanının sözlerinden de anlaşılmaktadır:

“Başbakan “Bu zeytin alanlarının talan edilmesi değil” dedi. Yıldırım, “Çevre adı altında ülkemizin gerçek ihtiyacını görmemek, çok daha büyük kayıplara sebep olur” ifadesini kullandı.” (CNNTurk: 13.06.2017)

Öte yandan, Gülpınar Hareketi’nde köylülerin politik bağlamda ellerini zayıflatan bir diğer husus da sahip çıkmaya çalıştıkları arazide mülk sahibi olmamaları olmuştur. Bir diğer deyişle, şirket nasıl ki tapu sahibi değilse köylüler de değildir. Bu durum, hukuki açıdan yerel halkın dezavantajına bir durum oluşturmuştur:

“Oranın tapusu yoktu bir kere her şeyden önce. O yüzden oradaki yasal boşluğu çok iyi görmüşler. Köylüler hangi hakla varsa orada şirket de o şekilde oradaydı hukuken.” (Y/B 1)

“Bizim bir dezavantajımız oldu. Zeytinliklerin tapusu yoktu bizde. Öncesinde tarla iken zeytinliğe çevirmişler ama bunu bildirmemiş bizimkiler...” (Y/B 8).

Gülpınar Hareketi’nin eylem repertuarının esas dinamiğini otuz üç gün süren çadır nöbeti oluşturmaktadır. 8.07.2017 tarihinde sondaj makinelerine karşı başlayan direniş, köylülerin sondaj alanını bir kamp alanına çevirerek otuz üç gün boyunca nöbet tutması ile devam etmiştir:

“Baktık süreç devam ederken faaliyete geçecekler, nöbete başladık. Zeytin yasasının yirminci maddesine göre ÇED almaları ve bunun için de halkın olurlarını almaları gerekiyor. Buradan ÇED çıkmaz. Tarım arazilerine zarar vermeyeceklerine dair rapor almaları da gerekiyor ki onu da alamazlar.” (Dermenci, 25.07.2017).

Gülpınar Hareketi'nin otuz üç günlük direnişi esnasında hareket söylemi, değişik eylem araçları tarafından taşınmıştır. “Zeytinime dokunma”, “Diren Gülpınar”, “Zeytin bizim geleceğimiz, çevresinde tesis istemeyiz” gibi sloganların yanı sıra, sanatın pek çok dalı bu süreçte kullanılmıştır.

Yine bu çalışmada incelenen diğer örnek olaylara benzer şekilde, Gülpınar Hareketi'nde de politik aktörler olarak ana muhalefet partisinin yerel mensupları harekete politik destek sunmuşlardır. CHP Çanakkale Belediye Başkanı Ülgür Gökhan ve Çanakkale Milletvekili Muharrem Erkek, köylüler zeytin nöbeti tutarken bir ziyaret gerçekleştirmişlerdir. Belediye başkanının desteği ve milletvekilinin Gülpınar'da yaşanan bu sorunu meclis gündemine taşıması, direnişe önemli bir destek sunmuştur:

“Nöbetin sürmesinin önemine vurgu yapan Başkan Ülgür Gökhan, köylülerin buradan gitmesinin beklendiğini vurgularken, “Eğer yorulursanız, gelir biz bekleriz. Bir hafta da gelir biz bekleriz. Zeytin bizim, bu bölgenin varlığının nedeni. Zeytinimiz çok önemli. Dünyada giderek kuraklaşan bir iklim var. Zeytinimizi ne kadar çok koruyabilirsek, o kadar menfaatimize olur. Bizim bir ağacımız bile çok önemli. ‘Şuradan beş ağaç gidiversin’ diye düşünmemeliyiz. Tam tersine beş ağaç daha dikmeliyiz” dedi. Belediye Başkanı Ülgür Gökhan, konuşmasının ardından köylülerin taleplerini dinlerken, mücadelenin devam etmesi için gereken desteği vereceğini ifade etti.” (Hürriyet, 1.08.2017)

Denilebilir ki, bu gibi yerel ekolojik hareketlerin bir siyasi örgütlenme tarafından desteklenen politikalara direnmesi durumunda, o siyasi örgütlenmenin rakibi olan bir diğer örgüt bunu bir fırsat olarak görmekte, bir yandan yerel ekolojik harekete destek olup direnişin amacına ulaşması için destek verirken bir yandan da buradan siyasi bir kazanım ummaktadır. Bu bağlamda, hem siyasi örgütlenmelerin hem de yerel ekolojik örgütlenmelerin, ülkede merkezî yönetim ile yerel yönetimler arasındaki parti ve görüş ayrılıklarını politik çerçevelenmede stratejik bir unsur olarak kullandıkları çıkarımı yapılabilir. Gülpınar'daki zeytin nöbetinin sona ermesinden altı ay sonra Çanakkale Valisi'nin köyü ziyareti esnasında yaşananlar da bu çıkarımı destekler niteliktedir:

“Ki aradan tam altı ay sonra zeytin sezonunda, Çanakkale valisi Gülpınar’ı gezmeye geldi. Gezmeye geldiğinde zeytinyağı fabrikasını dolaştı. Dolaşırken köylülerle tartışmak istediği bir konu vardı. Zeytin mi daha kârlı enerji mi daha kârlı? Bizim orada bir dönem deprem yaşanmıştı. Halen çocuklar konteynırlarda ders görüyorlar. Orada okul aile birliğinden birisi, Vali bey bu çocukları ne yapabiliriz diye soruyor, siz her şeye karşı çıkıyorsunuz diyor Vali. Onlar da diyor ki ne alakası var? Bu başka jeotermal başka... Anladık ki altı ay sonra Vali köylüleri ikna etmek için gönderilmiş. Çok tatsız bir şekilde Vali köyden ayrıldı.” (Y/B 1)

Gülpınar Hareketi’nin Çerçevenmesi ve Kolektif Kimlik

Gülpınar’da JES karşıtı direnişin temel motivasyonu ekonomik kayıp endişesidir. JES’in ilk etapta kestiği zeytinlikler ve santralin kurulması hâlinde tarıma yönelik olası olumsuz etkilerinin yarattığı endişe, hareket kimliğini oluşturan temel bir dinamiktir:

“Bizim geçim kaynağımız bir tek zeytincilik, onun dışında bir geçim kaynağı yok. Artı köyün geçim kaynağının dışında, bu köy kışın başka yerleri de besliyor. Yani istihdam alanı gibi yani... Trakya’dan buraya, özellikle Keşan bölgesinden yüzlerce işçi geliyor zeytin toplamaya. Onlar da karnını doyuruyor. Ekmek yiyor. O yüzden biz direnmeye devam edeceğiz.” (Y/B 8)

Gülpınar’ı da içine alan Çanakkale’nin Ayvacık İlçesi Türkiye’de zeytinciliğin en yoğun yapıldığı bölgedir (İlgar, 2016: 22-26). Bu nedenle, zeytin ve zeytin ağacı Gülpınar Direnişinde ekonomik motivasyonla korunmaya çalışılırken zeytin bir simgeye de dönüşmüştür. Zeytinin taşıdığı kültürel değer, köylülerin etrafında birleştiği bir unsur olarak hareketin çerçevenmesi ve kolektif kimliğin oluşumunda öne çıkmıştır. Bu durum, aynı zamanda hareketin diğer yerel hareketlerle ilişkilendirilmesinde ve ulusal kamuoyunun dikkatini çekmede önemli bir faktör olmuştur. Zeytin, Anadolu kültüründe önemli bir yere sahiptir. Gülpınar’da zeytin ağaçlarının kesilmesine karşı yapılan ‘zeytin nöbeti’ de köylülerin kolektif kimliğinin bir parçası olmasının yanı sıra bir hareket ‘sembolü olarak eylem repertuarının pek çok noktasında kullanılmıştır. “Çevrecilik” ana çerçevesi üzerinden okunabilen bu harekette bir diğer önemli çerçeve ise kadınlar üzerinden çizilmiştir. Bu bağlamda zeytin ile birlikte yereldeki kadın hareketi üzerinden de ortak bir dayanışma ağı oluşturulmuştur:

“Dina Ensemble müzik grubundan Çiğdem Ergun Güvenç ve Feryal Günel yalnız bırakmıyor kadınları. Darbuka ve akordeonla müzik yapıyorlar. Birlikte şarkı bile uyarlamışlar. ‘Sevenleri sevdiğine versinler’ sözleri olmuş ‘Zeytinlerimizi vermeyiz.’” (Dermenci: 25.07.2017)

Tartışma ve Sonuç

Neoliberalizmin doğaya ve daha da özelden yerelin doğasına müdahalelerine bir karşı çıkış olarak nitelenebilecek bir toplumsal hareket türü olarak yerel ekolojik hareketlerin anlaşılmasına katkı sunma amacı taşıyan bu araştırmanın sonuçları, ekolojik örgütlenmeleri açıklamak amacıyla geliştirilen kuramların bir arada kullanılmasının, hareketlerin daha bütüncül bir bakışla ele alınmasını mümkün kıldığını göstermektedir. Kimi zaman farklı kuramlar aynı anda aynı ekolojik örgütlenmelerin farklı boyutlarını açıklayabilmekte, kimi zaman da bazı kuramlar ekolojik hareketin analizinde işe yaramazken bir diğeri son derece açıklayıcı olabilmektedir. Örneğin, kültürün bir ekolojik hareketin kolektif kimliğini oluşturmadaki etkisi Karadağ Hareketi’nde net olarak görülürken, Çırpılar Hareketi’nde kolektif kimlik kültür üzerinden değil, ortak bir milli değer olarak görülen Kazdağları üzerinden şekillenmiştir.

İncelenen dört örnek olay özelinde bir değerlendirme yapıldığında, Türkiye’de yerel ekolojik hareketlerin örgütlenmesinde ve harekete geçmesinde tetikleyici unsur, yerel halkın ekonomik kayba uğrama endişesi ile ilişkilidir denilebilir. Bu bağlamda, gelecek araştırmalarda, neoliberalizmin yerel halka büyük kazanç imkânları sunduğu durumlarda toplumsal hareketlerin iç dinamiklerinin nasıl değişebileceğinin araştırılması faydalı olabilir. Yine gelecek araştırmalarda, spesifik olarak sosyal ağların toplumsal hareketlerin örgütlenme sürecindeki kullanımına odaklanmanın faydalı olacağı da bu çalışma sürecinde tespit ettiğimiz bir olgu olarak nitelenebilir.

Hareketlerin örgütlenmesi esnasında muhtarlar ve STK’lar maddi ve maddi olmayan kaynakları temin eden aktörler olarak dikkat çekerken, hareketlerin ulusal ve uluslararası arenada duyurulmasında basının yanı sıra sosyal medya da önemli rol oynamaktadır. Yerel ekolojik hareketlere politik bağlamda bakıldığında, hareketin içindeki aktörlerin Türkiye’de merkezi hükümet ile yereldeki belediyeler arasındaki politik görüş farklılıklarından beslenerek, bir diğer deyişle, seçmenliği bir avantaja dönüştürerek, hareketlerini başarıya ulaştırmaya çalıştıkları görülmektedir. Son olarak, yerel ekolojik hareketler içerisinde kadınların aktif bir bi-

çimde rol alarak hem kendi özgürleşmeleri adına yerel ekolojik hareketi bir fırsat olarak gördükleri hem de hareketin başarıya ulaşmasında bir aktör olarak önemli görevler üstlendikleri ifade edilebilir.

Kaynakça / References

- Adem, Ç. 2005. Non-State actors and environmentalism. F. Adaman & M. Arsel (Ed.). *Environmentalism in Turkey: between democracy and development*: 71-85. Routledge.
- Akyüz, A. 2018. 1968’in ürünü olarak çevreci, ekolojist ve yeşil hareketler. *Toplumsal Tarih*. 293: 52-57.
- AŞICI A. A., Acar S., Gedikkaya Bal P., Karababa A. O. & Kurnaz L. 2015. *Kömür raporu: İklim değişikliği, ekonomi ve sağlık açısından Türkiye’nin kömür politikaları*. Ümit Şahin (Ed.). İstanbul. İstanbul Politikalar Merkezi.
- Atauz, A. 2000. Çevreci sivil toplum hareketinin yakın tarihi. Zeynep Boratav (Ed). *Türkiye’de çevrenin ve çevre korumanın tarihi sempozyumu*: 194-220. İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı.
- Aygün, B. 2007. Küresel ve yerel sorunların risk olarak algılanması üzerine bir araştırma. Ayşegül Mengi (Ed). *Çevre ve politika: Başka bir dünya özlemi*: 223-237. Ankara: İmge.
- Benford, R. & Snow, D. S. 2000. Framing processes and social movements: An overview and assessment. *Annual Review of Sociology*, 26: 611-639.
- Berg, B. L. & Lune, H. 2015. *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Hasan Aydın (Çev Ed.). İstanbul: Eğitim Kitabevi.
- Bozcaada Belediyesi (tarih yok). Bozcaada Hakkında. URL: <http://www.bozcaada.bel.tr/bozcaada/bozcaada-hakkinda/> Erişim: 25 Mayıs 2020.
- CnnTurk. 2017. Son dakika...Zeytinlik alanları ilgilendiren tasarıda kritik gelişme *Cnn-Turk*. (Haziran 13, İstanbul). Erişim: 26 Haziran 2018.
- Cohen, J. 1999. Strateji ya da kimlik: yeni teorik paradigmlar ve sosyal hareketler. Kenan Çayır (Der). *Yeni toplumsal hareketler içinden*: 109-129. İstanbul: Kaknüs.
- Çanakkale Olay. 2014. 1/100 bine büyük tepki: Bozcaadalılar sokağa taşı. *Çanakkale Olay*. Ekim 8. Manşet.
- Çanakkale Olay. 2014. Aralık’ta Kadıköy’deyiz. *Çanakkale Olay*, Aralık 23: 7.
- Çanakkale Olay. 2014. Bozcaada’nın koyuları ne olacak? *Çanakkale Olay*. Aralık 18: 5.
- Çanakkale Olay. 2014. Bozcaada, planı tartışmaya devam ediyor: “İnsan odaklı bakılmalı” *Çanakkale Olay*. Kasım 4: 10.

- Çanakkale Olay. 2014. Çanakkale'ye karadağ çıkarması. *Çanakkale Olay*. Ağustos: 16: 7.
- Çanakkale Olay. 2015. Çanakkale'nin sonu. *Çanakkale Olay*. Şubat 12: 7.
- Çanakkale Olay. 2014. Karadağ kararlı. *Çanakkale Olay*. Ağustos 25: 10.
- Çanakkale Olay. 2014. Karadağlıların sandık ayarı! *Çanakkale Olay*. Ağustos 12: 3
- Çanakkale Olay. 2014. Köylüler altın madenine karşı birleşiyor. *Çanakkale Olay*. Eylül 4: 12
- Çanakkale Olay. 2014. Özgürlük haktır, haklar özgürlük içindir. *Çanakkale Olay*. Ağustos 6: 4
- Çetinkaya D. 2015. Tarih ve kuram arasında toplumsal hareketler. Doğan Çetinkaya (Der). *Toplumsal hareketler: Tarih, teori ve deneyim içinden*: 15-61. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Çoban, A., Özlüer, F. & Erensü, S. 2015. Türkiye'de doğanın neoliberalleştirilmesi ve bu sürece karşı mücadeleler. Aykut Çoban (Ed). *Yerel yönetim, kent ve ekoloji*: 399-456. İstanbul: İmge Kitabevi Yayınları.
- Della Porta, D. & Diani, D. 2006. *Social movements: An introduction*. Oxford: Blackwell.
- Della Porta, D. & Piazza, G. 2008. *Voices of the valley, voices of the straits: How protest creates communities*. Brooklyn NY: Berghahn Books.
- Dermanlı, M. 2017. Kazdağı, break free eylemiyle "kömürden kurtul" dedi! *Birgün*. (Mart 27, İstanbul) Erişim: 9 Haziran 2018.
- Dermenci, G. 2014. Karadağ altıncılara karşı direniyor. *Evrensel*. (Ağustos 6, İstanbul) Erişim: 14 Haziran 2018).
- Diani, M. 1995. *Green networks. A structural analysis of the italian environmental movement*. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Diani, M. & Bison, I. 2004. Organizations, coalitions, and movements. *Theory and Society*, 33: 281-309.
- Duman, B. 2017. Toplumsal hareketler literatür özeti. Durmuş Ali Arslan, Mustafa Çağlayandereli (Ed). *Dünyada ve Türkiye'de siyasetin sosyolojik temelleri*: 95-137. İstanbul: Paradigma.
- Erensü, S., Turhan, E., Özlüer, F. & Gündoğan, A. C. 2016. *İşyanın ve umudun dip dalgası: Günümüz Türkiye'sinden politik ekoloji tartışmaları*. İstanbul: Tekin Yayınevi.
- Hahnel, R. (2014). *Yeşil iktisat- ekolojik krize karşı koymak*. İstanbul: Bgst.
- Harvey, D. 2015. *Neoliberalizmin kısa tarihi*. İstanbul: SEL.

- Ilgar, R. 2016. Çanakkale ilinde zeytin yetiştiriciliği ve yaşanan sorunlar. *İstanbul Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Coğrafya Dergisi*, 32: 19-32.
- Jasper, J. M. 2002. *Ahlaki protesto sanatı*. Senem Öner (Çev). İstanbul: Ayrıntı.
- Jasper, J. 2017. *Protesto*. Aslı Önal (Çev). İstanbul: Ayrıntı.
- Johnston H., Larana, E. & Gusfield J. 1999. Kimlikler, şikayetler ve yeni sosyal hareketler. Kenan Çayır (Der). *Yeni toplumsal hareketler*: 131-161. İstanbul: Kaknüs.
- Kafadar, C. 2017. *Kendine ait bir roma: Diyar-ı rum’da kültürel coğrafya ve kimlik üzerine*. İstanbul: Metis.
- Kalouche, F. & Mielants, E. 2008. Sonuç: Dünya hareket dalgaları ve dünya dönüşümleri. William G. Martin (Ed). *Toplumsal hareketler 1750-2005*: 219-281. İstanbul: Versus.
- Kaplan, M. & Karaöz Arıhan, S. 2011. *Antik çağdan günümüze bir şifa kaynağı: Zeytin ve zeytinyağının balk tıbbında kullanımı*. (yayınlanmamış bildiri). VIII.Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi. İzmir.
- Keleş, R. 2015. *100 soruda çevre: Çevre sorunları ve çevre politikası*. İzmir: Yakın.
- Keyder, Ç. & Yenal, Z. 2013. *Bildiğimiz tarımın sonu: Küresel iktidar ve köylülük*. İstanbul: İletişim.
- Kurt, H. 2006. Türkiye’de kent-köy ve kentli-köylü algısı üzerine bir araştırma. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (3) 6.
- Le Bon, G. 1999. *Kitleler psikolojisi*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Martin, G. 2015. *Understanding social movements*. New York: Routledge.
- Martinez-Alier, J. 2002. *The environmentalism of the poor*. İngiltere: Edward Elgar.
- McAdam D., McCarthy D. J. & Zald N. M, 1996. *Comparative perspectives on social movements: Political opportunities, mobilizing structures, and cultural framings*. New York: Cambridge University Press.
- McCarthy, D. J. & Zald, N. M, 1987. Resource mobilization and social movements: A partial theory. N. Mayer Zald (Ed.) *Social movements in an organizational society*. New York: Routledge.
- McCarthy, D. J. & Zald, N. M. 1977. Resource mobilization and social movements: A partial theory” *American Journal of Sociology* 82(6) : 1212-1241.
- Melucci, A. 1980. The new social movements: A theoretical approach social science information. *International Social Science Council* 19(2): 199-226.
- Mimdap, (2013, Haziran 13) Toplumun kamusal alanı yeniden keşfi ve “Gezi”yle birlikte parkların forum alanlarına dönüşümü <http://mimdap.org/2013/06/her-mahallede-bir-gezi-parky-2/> (erişim:2.7.2020).

- Özen, H. 2011. Protesto hareketlerinin mekânsal dinamikleri: Artvin ve Uşak protesto hareketlerinin karşılaştırmalı bir analizi. Emine Onaran İncirlioğlu, Barış Kılıçbay (Der). *Mekân ve kültür*: 175-182. İstanbul: Tetragon.
- Özen, H. 2018. Yerellik-popülerlik ekseninde Türkiye’de çevre mücadeleleri. *Alternatif Politika*, 10 (2): 181-209.
- Özyer, B. 2015. Uyuyan ısıyı uyandırmak. *EkoIQ* (Eylül 10, İstanbul) Erişim 26 Haziran 2018.
- Özyılmazel, A. 2016. #Bozcaadabizim dedik, kazandık! *Sabah*. (Kasım 18, İstanbul) Erişim: 24 Haziran 2018.
- Pamuk. Ş. 2019. *Türkiye’nin 200 yıllık iktisadi tarihi*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Politeknik. 2015. Ayvacıktaki jeotermal santrali için zeytinlik kıyımı. (Aralık: 15, İstanbul) *Politeknik*. Erişim: 26 Haziran 2018.
- Smelser, N. J. 1962. *Theory of collective behavior*. Londra: Routledge and Kegan Paul.
- Snow, D. A., Rockford, E. B., Worden, S. K. & Benford, R. D., 1986. Frame alignment processes, micromobilization, and movement participation. *American Sociological Review*, 51 (4) : 464-481.
- Sözcü. 2016. *Çanakkale haberi: Bozcaada’nın bakir koyları için twitter kampanyası ilgi gördü*. (Kasım 17: İstanbul) Erişim: 20 Mayıs 2020.
- Swidler, A. 1986. Culture in action: Symbols and strategies. *American Sociological Review*, 51 (2): 273- 286.
- Şahin, Ü. 2010. Türkiye’de çevre ve ekoloji hareketleri üzerine notlar: Aliğa zaferinden vatan toprağı söylemine. *Birikim*, 255: 8-14.
- Tarrow, S. G. 1994. *Power in movement: Social movements and contentious politics*. New York: Cambridge University Press.
- Tarrow, S. G. 1998. *Power in movement: Social movements and contentious politics*. New York: Cambridge University Press.
- Tilly, C. 2008. *Toplumsal hareketler*. İstanbul: Babil.
- Tilly, C. 2004. *Social movements, 1768-2004*. New York: Routledge.
- Uncu, B. A. 2012. *Within borders, beyond borders: The Bergama movement at the junction of local, national and transnational practices* (yayımlanmamış doktora tezi) The London School of Economics and Political Science/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Londra.
- Welch, C. 2015. Paris iklim zirvesinde tarihsel anlaşma. *National Geographic Türkiye*. (Aralık 15, İstanbul) Erişim: 18 Mayıs 2020.

- Yeşilgazete. 2017. “Havama, suyuma, zeytinime dokunma”: Zeytini bitirecek tasarı TBMMde. *Yeşilgazete*. (Mayıs, 30: İstanbul) Erişim: 25 Haziran 2018.
- Yeşilgazete. 2017. Gülpınar köylüleri jeotermale karşı nöbette: Vermeyiz vermeyiz zeytinlerimizi vermeyiz! *Yeşilgazete*. (Temmuz 25: İstanbul) Erişim: 26 Temmuz 2018.
- Yin, R. K. 2003. *Case study research: Design and methods*. Londra: Sage.
- Yuva Derneği, (tarih yok). *Dünya vatandaşlığı programı-termiksiz gelecek* <<https://www.yuva.org.tr/dunya-vatandasligi-programi/termiksiz-gelecek/>> Erişim: 27 Haziran 2018.

Görüşmeci Listesi

- U/T: uzman/temsilci görüşmeci
- Y/B: yerel/bağımsız görüşmeci
- U/T 3: Uluslararası STK temsilcisi 30.01.2018 Beyoğlu- İstanbul
- U/T 6: Ulusal STK temsilcisi/Aktivist 28.02.2018 Kadıköy- İstanbul
- Y/B 1: Yerel Aktör/Aktivist 03.03.2018 Şişli- İstanbul
- Y/B 2: Gazeteci/Aktivist 09.03.2018 Merkez- Çanakkale
- Y/B 3: Yerel Aktör 15.03.2018 Merkez- Çanakkale
- Y/B 5: Yerel Aktör 24.03.2018 Yenice- Çanakkale
- Y/B 6: Aktivist/Yerel Aktör/Gazeteci 29.03.2018 Merkez- Çanakkale
- Y/B 8: Yerel Aktör/Yerel STK temsilcisi (grup görüşmesi) 13.04.2018 Gülpınar (Ayvacık)- Çanakkale
- U/T 14: Yerel Aktör 25.04.2018 Bozcaada- Çanakkale